

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять
з дисципліни «Середовище функціонування бізнесу»
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньої програми «Управління проектами»
зі спеціальності «D3 Менеджмент»
(денної та заочної форм навчання)

II частина - «Макроекономіка»

*Під час підготовки цієї роботи інструменти штучного
інтелекту не використовувались*

Методичні вказівки практичних занять з дисципліни «Середовище функціонування бізнесу» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Управління проєктами» зі спеціальності «D3Менеджмент» (денної та заочної форм навчання). II частина - «Макроекономіка». / Укл.: Ханенко А.В. – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2025. 91с.

Укладач: Ханенко А.В., к.е.н., доц.

Рецензент: Левченко Н.М., д.держ.упр., проф.

Відповідальний
за випуск: Ткаченко А.М., зав. каф. БтаУ, д.е.н., проф.

Затверджено на засіданні
кафедри бізнесу та управління
Протокол №2 від 28.08.2025р.

Рекомендовано до видання
НМК факультету БТЕ
Протокол № 1 від 29.08.2025р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ.....	5
Тема 7. Макроекономічні показники та їх вимір.....	5
Тема 8. Сукупний попит і сукупна пропозиція	16
Тема 9. Наслідки порушення рівноваги: Інфляція та антиінфляційна політика	27
Тема 10. Ринок праці. Зайнятість та безробіття	33
Тема 11. Фіскальна та грошово-кредитна політика держави	48
Тема 12. Монетарна політика	58
Тема 13. Економічне зростання	69
Тема 14. Зовнішньоекономічна діяльність	79
Теми доповідей.....	86
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	89

ВСТУП

В умовах невизначеності та непередбачуваності, в яких відбувається діяльність вітзняняних бізнес-структур, ефективна організація бізнес-середовища, яка передбачає створення цивілізованих умов для стабільної та довгострокової діяльності господарюючих суб'єктів, набуває особливого значення.

Макроекономіка як складова частина єдиної економічної теорії спрямована на виявлення закономірностей функціонування ринкової економіки як цілісної системи. Вона являє собою теоретичну основу економічної політики держави, створює методологічну основу для поглибленого вивчення галузевих, функціональних та інших спеціальних економічних дисциплін.

Макроекономіка є наукою, яка досліджує закономірності функціонування національного господарства як єдиного організму, як системи відносин всієї національної економіки. Вивчення макроекономіки дає змогу не тільки пізнавати основні закони і категорії, але й розуміти перспективи економічного розвитку, фактори та механізми досягнення соціально-економічного прогресу держави.

Метою вивчення «Макроекономіки» як складової дисципліни «Середовище функціонування бізнесу» є набуття студентами теоретичних знань та навичок економічної практики з аналізу поведінки економічних суб'єктів в ринкових умовах, з ухвалення оптимальних господарських рішень за обмежених ресурсів.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Середовище функціонування бізнесу» є: надання студентам теоретичних знань та формування необхідних навичок, які допоможуть їм самостійно:

- оцінювати основні взаємозв'язки між системою національних рахунків (СНР), моделювати макроекономічну рівновагу залежно від сукупного попиту і пропозиції;
- аналізувати наслідки безробіття та інфляції, дискреційної фіскальної політики;
- оцінювати ознаки і вплив кредитно-грошової політики уряду на динаміку виробництва;
- виявляти і оцінювати чинники економічного зростання України, принципів макроекономічні зв'язки.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

ТЕМА 7. МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ТА ЇХ ВИМІР

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо засад та принципів побудови системи національного рахівництва, параметрів цієї системи, показників обсягу національного виробництва, показників доходу нації. Набуття практичних навичок щодо визначення змісту і особливостей розрахунку валового внутрішнього і валового національного продукту, економічних індексів і дефлятора ВВП, новітніх макроекономічних показників.

Контрольні питання

1. Які методологічні принципи покладено в основу побудови СНР?
2. Чому для оцінки результатів функціонування національної економіки доцільно враховувати лише вартість кінцевих продуктів?
3. Дайте визначення поняття «чистий експорт».
4. Дайте визначення економічним операціям в СНР.
5. Поясніть, чому система національних рахунків починає своє становлення лише в 30-ті роки ХХ століття.
6. Чим відрізняється система національних рахунків від системи балансу народного господарства?
7. В чому сутність і призначення системи національних рахунків?
8. Які параметри характеризують систему національних рахунків?
9. Яке значення має система національних рахунків для України?
10. Що таке проміжна та кінцева продукція?
11. Що таке приписана вартість?
12. Надайте характеристику доданої вартості.
13. Охарактеризуйте валовий внутрішній продукт та методи його виміру.
14. Що таке дефлятор, яке його значення?
15. У чому різниця між ВВП і ВНД та що їх об'єднує?

Практичні завдання

Завдання 7.1.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Термін	Визначення (ознаки)
A. Національні рахунки	1. Інвестиції в основний капітал.
B. ВВП продукт	2. Споживання основного капіталу.
C. Номінальний ВВП	3. Обчислення ВВП за доходами.
D. Реальний ВВП	4. Обчислення ВВП за сумою витратів на купівлю кінцевої продукції, виготовленої в країні.
E. Кінцева продукція	5. ВВП, обчислений у постійних цінах.
F. Проміжна продукція	6. Система взаємопов'язаних агрегованих економічних показників.
G. Додана вартість	7. Різниця між експортом та імпортом.
H. Приписана вартість	8. Кінцевий продукт, вироблений у межах країни протягом року.
I. Виробничий метод обчислення ВВП	9. Сума первісних доходів, отриманих резидентами країни протягом року у межах національної території і за кордоном за мінусом доходів, переданих за кордон.
J. Розподільчий метод обчислення ВВП	10. Індекс цін Пааше, обчислений для благ, що входять до ВВП країни.
K. Витатковий метод обчислення ВВП	11. Реальний сектор виробництва.
L. Валовий національний дохід	12. Продукція, яку купують для споживання, а не для продажу чи подальшого перероблення
M. Дефлятор ВВП10.	13. Витатки фірм на оновлення й нагромадження виробництва.
N. Інвестиційні витатки фірм	14. Обчислення ВВП за доданою вартістю.
ОЧистий експорт	15. Вартість, яка створюються на кожній із стадій виробництва.
P. Національний дохід	16. Особистий дохід після сплати податків та неподаткових платежів.

Q. Особистий дохід	17. Зароблений дохід.
R. Тіньова економіка	18. Вартісна оцінка благ, які не мають ринкової ціни.
S. Корпорація	19. Трансфертні платежі, операції з цінними паперами
T. Нефінансові корпорації	20. Незареєстрована економічна діяльність.
U. Невиробничі фінансові операції	21. ВВП, обчислений у поточних цінах.
V. Виробничі інвестиції	22. Зміна вартості товарних запасів підприємств.
W. Інвестиції в запаси	23. Доходи некорпоративного підприємницького сектора.
X. Амортизаційні відрахування	24. Продукція, яку використовують для подальшого перероблення.
Y. Доходи власників	25. Отриманий дохід.
Z. Використовуваний дохід	26. Форма організації підприємства на основі акціонерної власності

Завдання 7.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Засновником методу національного рахівництва є Франсуа Кене.

2. Всі підприємства в національній економіці за організаційно-правовою формою поділяються на такі види: одноосібне господарство, партнерство, корпорація, монополія

3. Номінальний і реальний валовий внутрішній продукт можна виміряти тільки в грошах.

4. Вартість кінцевих і вартість проміжних товарів та послуг дорівнюють одна одній.

5. У чистому внутрішньому продукті враховують інвестиції заміщення.

6. Валовий національний продукт перевищує національний дохід на величину амортизаційних відрахувань.

7. Валовий національний продукт завжди більший за валовий внутрішній продукт.

8. Додана вартість містить заробітну плату і не містить прибутку

фірми.

9. До резидентів країни відносять усіх господарюючих суб'єктів на території країни, незалежно від громадянства.

10. Для років, що йдуть після базового, дефлятор валового внутрішнього продукту більший за одиницю.

11. При обчисленні дефлятора ВВП враховуються також імпорتنі товари.

12. Видатки домогосподарств на спорудження нового будинку враховують у споживчих видатках.

13. Національний дохід – це чистий приріст благ за рік у країні.

14. Трансферні платежі населенню не враховуються при обчисленні будь-якого макроекономічного показника.

15. Порівняльний аналіз динаміки обсягу національного виробництва передбачає використання постійних цін.

16. Якщо в національній економіці вироблено меншу кількість товарів і послуг у поточному році порівняно з попереднім, то номінальний ВВП обов'язково зменшується.

17. Дефлювання – це зменшення номінального ВВП до розмірів реального, коли дефлятор ВВП більший за одиницю.

18. У базовому році номінальний і реальний ВВП дорівнюють один одному.

19. Національний дохід менший за валовий національний продукт на величину амортизації та непрямих податків.

20. Чистий національний продукт і національний дохід – це тотожні поняття.

21. Чим більший ВВП країни, тим вище рівень національного багатства країни і добробут населення.

22. Валовий внутрішній продукт дещо занижує реальний обсяг продукту, виробленого в країні.

23. У валовому внутрішньому продукті вартість послуг працівників державного сектора оцінюють на підставі їхньої заробітної плати.

Завдання 7.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. До чистих інвестицій належить:

- а) заміна зношеного верстата новим;
- б) купівля фірмою акцій новоствореної корпорації;
- в) будівництво складу готової продукції;
- г) купівля домогосподарством легкового автомобіля;
- д) купівля фірмою земельної ділянки.

2. До реноваційних інвестицій відноситься:

- а) збільшення запасів на кінець року порівняно з початком року;
- б) видатки домогосподарств на нове житло;
- в) будівництво складських приміщень і виробничих споруд;
- г) заміна зношених засобів праці.

3. При обчисленні ВВП як суми доходів не враховуються:

- а) заробітна плата;
- б) прибуток корпорацій;
- в) рентні доходи;
- г) непрямі податки на бізнес;
- д) трансферні платежі;
- е) доходи некорпоративного сектору.

4. Якщо «Дженерал моторз» буде новий завод в Україні, то:

- а) ВВП України зростатиме повільніше, ніж ВНД;
- б) ВВП України зростатиме швидше, ніж ВНД;
- в) ВВП і ВНД зростатимуть однаковими темпами;
- г) ВВП і ВНД зменшаться.

5. Для з'ясування внеску фірми у ВВП, обчисленого як сума доданої вартості, необхідно із суми продажу фірми вирахувати:

- а) амортизацію;
- б) непрямі податки на бізнес;
- в) заробітну плату, виплачену її працівникам;
- г) обсяг продажу іншим фірмам;
- д) усі відповіді неправильні.

6. Якщо ВНД України перевищує ВВП, то:

- а) реальний ВВП перевищує номінальний ВВП;
- б) фактичний ВВП перевищує природний ВВП;
- в) національні фактори виробництва створюють за кордоном більше доходу, ніж іноземні фактори в Україні;
- г) іноземні фактори виробництва створюють в Україні більше доходу, ніж українські фактори за кордоном.

7. До державних трансфертних платежів належать:

- а) субсидії;
- б) шкільне будівництво;
- в) податки;
- г) заробітна плата державних службовців;
- д) державні закупівлі товарів і послуг.

8. Як від'ємний чистий експорт впливає на зміну споживання в країні?

- а) споживання збільшується;
- б) зменшується;
- в) не змінюється.

9. Прямий податок – це:

- а) податок на землю;
- б) податок з обігу;
- в) акцизний збір;
- г) податок на прибуток.

10. Використований дохід – це:

- а) заробітна плата плюс поточні заощадження;
- б) особистий дохід мінус індивідуальні податки та неподаткові платежі;
- в) основна і додаткова заробітна плата;
- г) сума коштів, яка складається із заробітної плати, ренти та доходу у формі процента за капітал.

11. Якщо номінальний ВВП збільшився на 9% порівняно з попереднім роком, а рівень цін за цей час зріс на 4%, то яким буде реальне зростання?

- а) 4%;
- б) 13%;
- в) 5%;
- г) 9%.

12. Які з перерахованих величин не використовуються при обчисленні національного доходу?

- а) трансфертні платежі;
- б) заробітна плата;
- в) доходи власників;
- г) прибуток корпорацій.

13. Валові внутрішні приватні інвестиції враховуються при обчисленні:

- а) використовуваного доходу;

- б) особистого доходу;
- в) національного доходу;
- г) ВВП за методом видатків;
- д) ВВП за виробничим методом.

14. Державні трансфертні платежі – це:

- а) виплати домашнім господарствам, які не обумовлені їх участю у процесі виробництва;
- б) частина доходу, яка включається в національний дохід;
- в) виплати уряду окремим особам;
- г) додаткова заробітна плата державним робітникам.

15. При обчисленні ВВП подвійний рахунок виникає тоді, коли враховують:

- а) вартість кінцевих товарів і послуг;
- б) вартість приросту запасів у даному році;
- в) вартість кінцевих і проміжних товарів;
- г) державні закупівлі товарів і послуг;
- д) додану вартість, створену на всіх стадіях виробництва товарів і послуг.

16. При обчисленні ВВП занижується обсяг національного виробництва, бо не враховується:

- а) частина продукції, яка вироблена за допомогою ресурсів, що належать іноземцям;
- б) результати економічної діяльності в тіньовому секторі економіки;
- в) збільшення запасів на кінець року;
- г) непрямі податки на бізнес;
- д) державні закупівлі товарів і послуг.

17. Сукупні видатки в економіці не дорівнюють сукупному доходу, якщо:

- а) експорт та імпорт співпадають;
- б) інвестиції в запаси є від'ємною величиною;
- в) державний бюджет має надлишок;
- г) платіжний баланс країни має позитивне сальдо;
- д) немає правильної відповіді.

Завдання 7.4.

Розв'яжіть задачі

Методичні вказівки

Серед основних макроекономічних показників центральним є валовий внутрішній продукт (**ВВП**).

Валовий внутрішній продукт характеризує кінцевий результат виробничої діяльності суб'єктів національної економіки – резидентів.

Валовий внутрішній продукт ВВП (Y) як сума видатків розраховується за формулою:

$$Y = C + I + G + Nx, \quad (7.1)$$

де:

C - сукупність витрат домогосподарств на закупівлю товарів і послуг.;

I – це вартість товарів, куплених для майбутнього використання. Джерелом інвестицій заміщення є амортизаційні відрахування, джерелом чистих, що йдуть на створення нових виробничих потужностей, – прибуток;

G – витрати держави на виробництво товарів і послуг, за винятком трансфертних платежів;

(Nx) – сальдо між експортом та імпортом (чистий експорт).

Отже, можемо розрахувати ВВП як суму видатків.

ВВП (Y) як сума доходів розраховується за формулою:

$$Y = W + R + r + P + D + T, \quad (7.2)$$

де:

W - заробітна плата найманих працівників (найбільша стаття сукупних видатків);

R – рента (доходи фірм і домогосподарств від нерухомого майна – землі, будівель, включаючи приписану орендну плату за проживання у власному житлі.

r –процент (виплати грошового доходу постачальникам грошового капіталу в кредит, у позику.

P – прибуток корпорацій (податки на прибуток, дивіденди, нерозподілений прибуток корпорацій, доходи власників- доходи (прибуток) некорпоративного підприємницького сектора (одноосібні господарства, партнерства);

D – амортизаційні відрахування (відрахування на створення

грошового фонду, що відшкодовує зношення основного капіталу протягом року);

T - непрямі податки на бізнес (це акцизний збір, податок з продажу, податок на додану вартість, ліцензійні платежі та платежі за патенти, мито).

Узагальнюючим показником функціонування національної економіки є валовий національний дохід (**ВНД**).

Різниця між ВНД і ВВП полягає у тому, що ВНД розглядається як показник доходів, ВВП – як показник виробництва.

$$\mathbf{ВНД = ВВП + Факторні доходи з-за кордону –} \\ \mathbf{– Виплати факторних доходів іноземцям.} \quad (7.3)$$

або

$$\mathbf{ВНД = ВВП - чисті іноземні факторні доходи}$$

ВНД за вирахуванням амортизаційних відрахувань показує **чистий національний дохід (ЧНД)**.

$$\mathbf{ЧНД = ВНД – Амортизаційні відрахування} \quad (7.4)$$

Якщо від вартісної оцінки ЧНД відняти непрямі податки на бізнес, отримаємо **національний дохід (НД)**:

$$\mathbf{НД = ЧНД – Непрямі податки на бізнес} \quad (7.5)$$

Національний дохід – це зароблений дохід, який характеризує чистий приріст благ за рік в країні.

Номинальний валовий внутрішній продукт – це **ВВП**, розрахований за поточними ринковими цінами.

Реальний валовий внутрішній продукт – це ВВП, обчислений у постійних (базових) цінах.

Зв'язок між номінальним та реальним **ВВП** називають **дефлятором ВВП**:

$$\mathbf{Дефлятор ВВП = Номінальний ВВП : Реальний ВВП} \quad (7.6)$$

Приклад розв'язання задачі

Задача 1.

1. За даними таблиці розрахуйте:

- а) ВВП як суму видатків і суму доходів (млрд. грн);
 б) ВНД;
 в) НД за двома методами: вирахуванням і додаванням.

Особисті видатки на споживання	55
Чисті інвестиції	6
Державні закупівлі товарів і послуг	20
Рента	4
Прибуток корпорацій	10
Відрахування на споживання капіталу	12
Процент	9
Непрямі податки на бізнес	4
Заробітна плата	42
Доходи індивідуальних власників	15
Чистий експорт	3
Чисті іноземні факторні доходи	1
Трансфертні платежі	3

1. Використовуючи формули 7.1 та 7.2 розраховуємо обсяг

ВВП:

а) за витратами:

$$Y = 55 + (6 + 12) + 20 + 3 = 96 \text{ млрд. грн.}$$

б) за доходами: $Y = 4 + 10 + 12 + 9 + 4 + 42 + 15 = 96 \text{ млрд. грн.}$

2. Використовуючи формулу 7.3 розраховуємо обсяг **ВНД**:

$$\text{ВНД} = 96 + 1 = 97 \text{ млрд.грн.}$$

3. Використовуючи формулу 7.4 розраховуємо обсяг чистого національного доходу (**ЧНД**), вирахувавши з **ВНД** амортизаційні нарахування:

$$\text{ЧНД} = 97 - (12 + 4) = 81 \text{ млрд. грн.}$$

Визначення **НД**, як заробленого доходу, який характеризує чистий приріст благ за рік в країні, виконуємо шляхом додавання усіх категорій доходів без включення до розрахунку таких компонентів

доходу як «*відрахування на споживання капіталу*» та «*непрямі податки на бізнес*»:

$$НД = 4 + 10 + 9 + 42 + 15 + 1 = 81 \text{ млрд. грн.}$$

Дані про трансфертні платежі є надлишковими для цієї задачі.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 2

Припустимо, що національне виробництво включає два товари: **X** (споживчі товари), **Y** (засоби виробництва). В поточному році було вироблено 1500 одиниць **X** (ціна за одиницю 400 грн) та 120 одиниць **Y** (ціна за одиницю 100 грн). На кінець поточного року 30 одиниць **Y**, що використовувались, повинні бути замінені новими.

Визначити:

- а) ВВП; б) ЧНД; в) валові інвестиції.

Задача 3

У 2014 р. номінальний ВВП становив 400 млрд. грн. У 2024 р. дефлятор ВВП дорівнював 2,0 відносно 2014. Реальний ВВП за 2014–2024 рр. збільшився на 50%. Обчисліть номінальний ВВП у 2024 р.

Задача 4

Згідно з гіпотетичними даними таблиці розрахуйте

- а) номінальний і реальний ВВП;
б) дефлятор ВВП 2024 р.

Благо	2023		2024	
	Ціна, грн.	Кількість, тис.	Ціна, грн.	Кількість, тис.
A	1	500	2	400
B	100	6	140	8
C	25	15	40	18

ТЕМА 8. СУКУПНИЙ ПОПИТ І СУКУПНА ПРОПОЗИЦІЯ

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо сукупного попиту і сукупної пропозиції; нецінових факторів сукупного попиту і сукупної пропозиції. Розуміння студентами сутності таких економічних явищ і понять: «економічні збурення», «перегріта економіка», «ефект процентної ставки», «ефект багатства», «ефект імпорتنих закупівель», «ефект храповика». Набуття практичних навичок щодо визначення змісту і особливостей розрахунку потенційного рівня національного виробництва, ефективного попиту, інфляції попиту, інфляції витрат рівноважного стану економіки

Контрольні питання

1. Поясніть, чому крива сукупного попиту має спадну траєкторію?
2. Які фактори впливають на зміщення кривої сукупного попиту?
3. Що слід розуміти під сукупною пропозицією?
4. Охарактеризуйте криву сукупної пропозиції.
5. Поясніть, від чого залежить положення кривої сукупної пропозиції?
6. Чим відрізняється довгостроковий період від короткострокового?
7. Охарактеризуйте кейнсіанський, проміжний та класичний відрізки кривої сукупної пропозиції.
8. Назвіть нецінові фактори, що впливають на сукупну пропозицію. В чому їхня особливість?
9. Надайте характеристику політиці експансії та політиці рестрикції.
10. Поясніть, чому за рівноважного ВВП зайнятість не завжди є повною.
11. Що таке економічні збурення? За яких умов вони виникають?
12. Поясніть механізм формування рівноважного обсягу виробництва.

13. У чому сутність ефекту храповика? За яких обставин він має місце?

14. Яку роль в дослідженні національної економіки відіграє модель $AD - AS$?

Практичні завдання

Завдання 8.1.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Термін	Визначення (ознаки)
А. Сукупний попит	1. Природний рівень виробництва.
В. Сукупна пропозиція	2. Горизонтальний відрізок.
С. Крива сукупної пропозиції	3. Обсяг національного виробництва за природним рівнем безробіття
Д. Кейнсіанський відрізок кривої	4. Обсяг валового внутрішнього продукту, за якого сукупний попит дорівнює сукупній пропозиції.
Е. Класичний відрізок кривої AS	5. Загальна кількість товарів і послуг, яку хочуть запропонувати виробники за данного рівня цін.
Ф. Проміжний відрізок кривої AS	6. Ціни, що змінюються повільно і не завжди зрівноважують пропозицію і попит.
Г. Збурення сукупної пропозиції	7. Не пов'язані з рівнем цін обставини, що впливають на видатки покупців за данного рівня цін.
Н. Збурення сукупного попиту	8. Графічне зображення взаємозв'язку між реальним обсягом виробництва та загальним рівнем цін.
І. Інфляція пропозиції	9. Не пов'язані з рівнем цін обставини, що впливають на видатки на одиницю продукції.
Ж. Інфляція попиту	10. Вертикальний відрізок Нецінові чинники сукупного попиту
К. Нецінові чинники сукупного попиту	11. Загальний обсяг товарів і послуг, який хочуть придбати покупці за даного рівня цін.
Л. Нецінові чинники	12. Зростання цін, яке провокує збурення у

сукупної пропозиції	сукупному попиту.
М. Рівноважний ВВП	13. Тенденція цін до зростання зі збільшенням сукупного попиту та їх негнучкість щодо зниження за його зменшенням.
Н. Природний рівень виробництва	14. Екзогенні події, що спричиняють раптові зміни у витратах виробництва.
О. Ефект храповика	15. Модель, що відображає взаємозв'язки рівня цін і реального обсягу виробництва у національній економіці.
Р. Крива довгострокової сукупної пропозиції	16. Заходи держави, спрямовані на зменшення глибини економічних коливань у короткостроковому періоді.
Q. Крива короткострокової сукупної пропозиції	17. Екзогенні події, що переміщують криву сукупного попиту.
Р. «Кейнсіанський хрест»	18. Рівень цін, за якого крива сукупного попиту перетинає криву сукупної пропозиції.
S. «Перегріта економіка»	19. Відрізок, який характеризується тим, що збільшення обсягу національного виробництва супроводжується зростанням цін.
T. Гнучкі ціни	20. Згідно з кейнсіанською теорією величина реального обсягу виробництва при абсолютній стабільності цін і наявності великого числа безробітних.
U. Негнучкі ціни	21. Крива, що характеризується додатним нахилом.
V. Потенційний рівень виробництва	22. Національна економіка, що вийшла за природний рівень виробництва.
W. Стабілізаційна політика	23. Крива, що показує обсяг природного рівня виробництва.
X. Рівноважний рівень цін	24. Ціни, які швидко змінюються для рівноважування попиту і пропозиції.
Y. Ефективний попит	25. Зростання цін, яке провокує збурення сукупної пропозиції.
Z. Модель AD-AS	26. Графічна модель доходу, виявляє мультиплікативне збільшення обсягу виробництва зі зміною витрат

Завдання 8.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Зниження цін зменшує попит на гроші і підвищує процентну ставку.
2. За рівноважного ВВП зайнятість завжди є повною.
3. Форму кривої сукупного попиту можна пояснити ефектами багатства, процентної ставки та імпортних закупівель.
4. Криві сукупного попиту і сукупної пропозиції переміщуються під впливом цінових чинників.
5. Збільшення державних видатків прямо розширює сукупний попит.
6. Усі чинники, які змінюють природний рівень виробництва, переміщуватимуть криву довгострокової пропозиції.
7. Підвищення ефективності національної економіки переміщує криву довгострокової сукупної пропозиції вліво.
8. Згідно з класичним підходом, зміни в сукупному попиті позначаються на рівні цін, але не впливають на обсяг виробництва і зайнятість.
9. За песимістичної оцінки споживачами своїх майбутніх доходів крива сукупного попиту переміщуватиметься вгору.
10. Згідно з кейнсіанським підходом, економічна рівновага завжди досягається за природного обсягу виробництва.
11. Переміщення кривої сукупного попиту вправо на горизонтальному відрізку кривої короткострокової сукупної пропозиції не впливає на динаміку реального ВВП.
12. Цінові чинники визначають нахил короткострокової кривої AS.
13. Для країни із низькими середніми темпами інфляції крива сукупної пропозиції у короткостроковому періоді є відносно положистою.
14. Підвищення курсу національної валюти стимулює зростання експорту і збільшує сукупний попит.
15. Крива сукупної пропозиції показує залежність реального обсягу національного виробництва від нецінових чинників.
16. Збільшення витрат на одиницю продукції зміщує криву сукупної пропозиції вліво.

17. Згідно з кейнсіанським підходом, формування рівноважного обсягу виробництва обумовлено сукупним попитом.

18. Найглибша відмінність між класичним та кейнсіанським підходами полягає у різному тлумаченні динаміки сукупного попиту.

19. Висновки класичного та кейнсіанського підходів щодо впливу стабілізаційної політики на національну економіку збігаються.

20. Реальні змінні впливають на сукупну пропозицію лише у короткостроковому періоді і не впливають у довгостроковому.

Завдання 8.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. Який чинник переміщуватиме криву довгострокової сукупної пропозиції вліво?

- а) зростання кількості трудових ресурсів;
- б) підвищення рівня цін на енергоносії;
- в) збільшення обсягу капіталу, яким володіє національна економіка;
- г) підвищення ефективності виробництва;
- д) збільшення пропозиції земельних ресурсів.

2. Переміщення кривої сукупного попиту не може відображати:

- а) підвищення рівня цін і збільшення реального ВВП одночасно;
- б) зростання рівня цін без збільшення реального ВВП;
- в) зростання реального ВВП без підвищення рівня цін;
- г) зниження рівня цін і збільшення реального ВВП одночасно.

3. Крива сукупного попиту відбиває залежність між:

- а) рівнем цін і виробленим ВВП у реальному вираженні;
- б) рівнем цін, який визначають покупці, і рівнем цін, що задовольняє продавців;
- в) рівнем цін та сукупними видатками на купівлю товарів і послуг;
- г) обсягами виробленого і спожитого ВВП;
- д) усі відповіді неправильні.

4. Крива сукупної пропозиції виражає залежність між:

- а) рівнем цін і виробленим реальним ВВП;
- б) рівнем цін і споживаним реальним ВВП;

- в) спожитим і виробленим реальним ВВП;
- г) рівнем цін та сукупними видатками на купівлю товарів і послуг.

5. Спадна траєкторія кривої сукупного попиту не зумовлена ефектом:

- а) багатства;
- б) доходу;
- в) позики;
- г) імпортих закупівель;
- д) немає правильної відповіді.

6. Який із чинників переміщуватиме криву сукупного попиту вниз?

- а) заходи держави по стимулюванню сукупного попиту;
- б) зростання реальної вартості фінансових активів та майна;
- в) підвищення темпів економічного зростання в країнах, що є торговельними партнерами даної країни;
- г) збільшення світового виробництва нафти, якщо дана країна є імпортером нафти;
- д) песимістичні оцінки людьми своїх майбутніх доходів.

7. Якщо у національній економіці відбулося несприятливе збурення сукупної пропозиції, то:

- а) крива сукупної пропозиції переміститься вправо;
- б) обсяг національного виробництва збільшиться;
- в) рівень цін підвищиться;
- г) видатки на одиницю продукції зменшаться;
- д) немає правильної відповіді.

8. Яке твердження є неправильним?

- а) інтеграція країни у світову економіку забезпечує ефективніше використання ресурсів і крива AS переміщується вправо;
- б) очікування високої інфляції в майбутньому підвищує сукупний попит сьогодні;
- в) згідно з класичним підходом, у національній економіці ніколи не буває безробіття, зумовленого недостатнім попитом;
- г) зі зростанням обсягу національного виробництва дія цінових чинників сукупної пропозиції спричиняє зниження видатків на одиницю продукції.

9. У короткостроковому періоді при підвищенні рівня цін зайнятість зростає, якщо:

а) зростання номінальної заробітної плати відстає від зростання рівня цін;

б) зростання реальної ставки заробітної плати відстає від зростання продуктивності праці;

в) підвищується реальна ставка заробітної плати;

г) усі відповіді неправильні.

10. Функція сукупного попиту:

а) є зростаючою відносно рівня цін;

б) визначає, що сума споживчого та інвестиційного попиту є зростаючою функцією від рівня цін;

в) відображає спадну залежність відносно реального сукупного доходу;

г) відображає рівновагу на ринках товарів і послуг при різних рівнях цін;

д) немає правильної відповіді.

11. Згідно з кейнсіанською теорією, ефективний попит:

а) є попитом за повної зайнятості;

б) відображає реальний обсяг виробництва за стабільним рівнем цін та великим рівнем безробітних;

в) визначається природним рівнем виробництва;

г) визначається в довгостроковому періоді розвитку економіки;

д) усі відповіді неправильні.

12. Крива сукупного попиту у відкритій економіці переміщується вправо, якщо:

а) курс національної валюти знижується;

б) рівень цін підвищується;

в) темпи економічного зростання у торговельних партнерів спадають;

г) у підприємців формуються песимістичні очікування щодо стану ділової активності.

13. До цінових чинників, які визначають нахил кривої короткострокової сукупної пропозиції, не належать:

а) залучення у виробництво додаткової робочої сили з нижчим рівнем кваліфікації;

б) розширення збуту на віддалених ринках;

в) додаткові витрати на підприємницьку діяльність;

г) збільшення обсягу виробництва на менш ефективних підприємствах.

14. Яку обставину економісти не використовують для пояснення додатного нахилу кривої короткострокової сукупної пропозиції?

- а) негнучкість номінальної заробітної плати;
- б) неправильні уявлення працівників щодо рівня своєї заробітної плати;
- в) негнучкість цін;
- г) хронічну інфляцію.

15. У моделі «сукупний попит-сукупна пропозиція» зростання рівня цін:

- а) не впливає на дію мультиплікатора;
- б) обумовлює зниження впливу мультиплікатора на дохід;
- в) обумовлює зростання впливу мультиплікатора на дохід;
- г) обумовлює зростання граничної схильності до споживання.

16. Чим відрізняються макроекономічні криві сукупного попиту від мікроекономічних кривих попиту?

- а) від'ємним нахилом;
- б) зв'язком між рівнем цін і величиною попиту;
- в) спадною залежністю внаслідок ефектів процентної ставки, багатства та імпортних закупівель;
- г) від'ємним нахилом в результаті ефектів заміщення та доходу;
- д) спадною залежністю внаслідок ефекту храповика.

17. Що не відноситься до нецінових чинників зміни сукупного попиту?

- а) збільшення державних видатків на товари і послуги;
- б) зменшення ставок податку з громадян;
- в) зміни в динаміці курсів цінних паперів та вартості нерухомого майна;
- г) сподівання населення і фірм;
- д) немає правильної відповіді.

18. Який з нецінових чинників сукупної пропозиції не сприяє зміщенню кривої сукупної пропозиції вправо?

- а) підвищення рівня протекціонізму в країні;
- б) зростання рівня відкритості національної економіки;
- в) підвищення рівня ефективності використання ресурсів;
- г) підвищення продуктивності суспільної праці;
- д) збільшення обсягу капіталу.

Завдання 8.4.

Розв'язіть задачі

Методичні вказівки

Під **сукупним попитом** розуміють заплановані видатки всіма макроекономічними суб'єктами на придбання всіх кінцевих товарів і послуг, створених в національній економіці.

Сукупний попит (AD) формується за такою структурою :

$$AD = C + I + G + Nx, \quad (8.1)$$

де C – попит споживачів (споживчі видатки);

I – попит підприємців, які формують попит на інвестиції;

G – державні витрати (держава закуповує продукцію підприємницького сектора для виробництва суспільних благ та формування державних інвестицій);

Nx – попит закордону (чистий експорт).

Оскільки передбачається, що система знаходиться в стані рівноваги, то сукупний попит дорівнює сукупній пропозиції (AS) або величині суспільного продукту чи сукупного доходу (Y):

$$AD = AS = Y = C + I + G + Nx \quad (8.2)$$

Отже, **споживання (C)** – це сума грошових коштів, яка витрачається на придбання населенням (домогосподарствами) споживчих благ.

Заощадження (S) – це відкладене споживання. Оскільки заощадження є частиною доходу, що використовується, то справедлива тотожність

$$Y^v = C + S, \quad (8.3)$$

де Y^v – використовуваний дохід.

Споживання є зростаюча функція від поточного використовуваного доходу домогосподарств:

$$C = f(Y^v) \quad (8.4)$$

Гранична схильність до споживання (MPC) - частка від кожної одиниці свого додаткового використовуваного доходу, яку домогосподарства направляють на приріст споживання кількісно вимірюється як відношення будь-якої зміни у споживанні до тієї зміни у величині доходу, яка спричинила цю зміну:

$$MPC = \Delta C / \Delta Y^Y \quad (8.5)$$

Гранична схильність до заощадження (MPS) – це частка заощадження в кожній додатковій грошовій одиниці використовуваного доходу, відношення будь-якої зміни в заощадженні до тієї зміни у доході, яка спричинила цю зміну в заощадженні:

$$MPS = \Delta S / \Delta Y^Y \quad (8.6)$$

Сума **MPC** і **MPS** завжди дорівнює одиниці, так як приріст доходу може йти або на споживання, або на заощадження:

$$MPC + MPS = 1 \quad (8.7)$$

Узгодження споживання, заощаджень та інвестицій відбувається через мультиплікатор Кейнса.

Мультиплікатор (множник) – це коефіцієнт, що показує залежність зміни доходу від зміни інвестицій, а саме, на скільки одиниць зміниться обсяг доходу при зміні видатків на інвестиції на одну одиницю:

$$M = \Delta Y / \Delta I, \quad (8.8)$$

де M – мультиплікатор Кейнса;

ΔY – зміна сукупного доходу;

ΔI – зміна інвестиційних видатків.

Враховуючи, що $\Delta Y = \Delta C + \Delta I$, вираз мультиплікатора можна трансформувати таким чином:

$$M = \Delta Y / \Delta I = \Delta Y / (\Delta Y - \Delta C) \quad (8.9)$$

Розділивши чисельник і знаменник на ΔY , отримаємо:

$$M = 1 / (1 - (\Delta C / \Delta Y)) = 1 / (1 - MPC) = 1 / MPS \quad (8.10)$$

Формула (8.10) показує, що мультиплікатор є величиною, оберненою граничній схильності до заощадження. Знаючи величину граничної схильності до заощадження або величину граничної схильності до споживання, можна визначити приріст сукупного доходу за будь-якої зміни інвестицій:

$$\Delta Y = M \times \Delta I = [1/(1-MPC)] \times \Delta I = 1/MPS \times \Delta I \quad (8.11)$$

Приклад розв'язання задачі

Задача 1

Національна економіка характеризується такими даними (млрд. грн.):

$$C = 200 + 0,75 Y; \quad I = 200; \quad G = 200; \quad N_x = 100; \quad T = 200,$$

де:

C – споживчі видатки;

I – інвестиції;

G – державні витрати;

N_x – чистий експорт;

T – податки;

Y – використовуваний дохід;

Необхідно визначити:

- макроекономічні показники та занести їх у таблицю;
- за якого рівня доходу досягається макроекономічна рівновага?
- мультиплікатор інвестицій;
- за якого рівня доходу економіка досягне нової рівноваги, якщо обсяг інвестицій скоротиться до 150?

AS	T	Y	C	I	G	N_x	AD
1800	200	1600	1400	200	200	100	1900
2000	200	1800	1550	200	200	100	1050
2200	200	2000	1700	200	200	100	2200
2400	200	2200	1850	200	200	100	2350
2600	200	2400	2000	200	200	100	2500

- аналіз визначених та занесених в таблицю даних, свідчить:
- макроекономічна рівновага настає за умовою, коли

$$AS = AD = 2200.$$

с) Мультиплікатор інвестицій $(M) = 1 : MPS = 1 : (1 - 0,75) = 4$.

$$d) \Delta Y = \Delta I \cdot M = (150 - 200) \cdot 4 = -200.$$

Звідси, нова рівновага $= 2200 + (-200) = 2000$.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 2.

Яким повинен бути рівноважний обсяг виробництва, щоб при автономному споживанні у 20000 тис. грн та граничній схильності до заощадження 0,3 попит на автономні інвестиції становив 160000 тис. грн?

Задача 3.

Природний обсяг виробництва становить 6000 одиниць, криву AD описує рівняння $Y = 6200 - P$. Через певний проміжок часу природний обсяг виробництва збільшився на 50%, а рівняння сукупного попиту набуло вигляду $Y = 9250 - P$. На скільки відсотків за цей період змінився рівноважний рівень цін?

Задача 4.

Параметри AD і AS в гіпотетичній економіці мають такі значення:

<i>Сукупний попит, (млрд. грн)</i>	<i>Рівень цін (індекс цін)</i>	<i>Сукупна пропозиція (млрд. грн)</i>
100	400	400
200	300	400
300	250	300
400	200	200
400	200	100

Побудуйте графік сукупного попиту і сукупної пропозиції. Визначить рівноважний рівень цін та обсяг національного виробництва.

ТЕМА 9. НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ РІВНОВАГИ: ІНФЛЯЦІЯ ТА АНТИІНФЛЯЦІЙНА ПОЛІТИКА

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо сутності та причин інфляції, розуміння інфляція як форми

прояву макроекономічної нестабільності. Набуття практичних навичок щодо визначення рівня інфляції, індекса споживчих цін, темпу інфляції, розрахунку грошового обігу за моделлю Фішера. Формування у студентів розуміння соціально-економічних наслідків інфляції, існування стабільної оберненої залежності між динамікою безробіття та темпами приросту цін, інфляції попиту, інфляції витрат та рівноважного стану економіки.

Контрольні питання

1. У чому полягає сутність інфляційного процесу?
2. Охарактеризуйте індекси цін Леспейреса, Пааше та Фішера.
3. В чому різниця між темпом інфляції та рівнем інфляції?
4. В чому сутність інфляційного розриву?
5. Надайте характеристику видів інфляції. за темпами зростання цін.
6. Чим відрізняються такі види інфляції як передбачена та непередбачена?
7. В чому різниця між інфляцією попиту та інфляцією витрат?
8. Охарактеризуйте соціально-економічні наслідки інфляції.
9. Поясніть зв'язок інфляційного процесу та рівня безробіття.
10. У чому полягає зміст антиінфляційної політики держави?
11. У чому сутність стагфляції?
12. Надайте характеристику методам стабілізації грошового обігу.
13. На чому ґрунтується політика дезінфляції?
14. В чому зміст антиінфляційної стратегії?
15. Розкрийте сутність та зміст кейнсіанського варіанту антиінфляційної політики.
16. Які заходи застосовуються для здійснення монетарної політики?

Практичні завдання

Завдання 9.1.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Термін	Визначення (ознаки)
---------------	----------------------------

A. Інфляція	1. Зростання загального рівня цін внаслідок зростання сукупних витатків.
B. Класична інфляція	2. Вилучення старих грошових знаків з обігу і заміна їх новими.
C. Сучасна інфляція	3. Відсоток річного реального ВВП, котрий потрібно принести в жертву задля зниження інфляції на 1%.
D. Кількісна теорія грошей	4. Рівень інфляції, що відповідає прогнозованому для цього періоду.
E. Інфляція попиту	5. Зниження темпів інфляції шляхом відповідної макроекономічної політики.
F. Інфляція пропозиції	6. Теорія, згідно з якою купівельна спроможність грошей залежить від їх кількості в обігу.
G. Короткострокова крива Філіпса	7. Варіант кількісної теорії грошей.
H. Довгострокова крива Філіпса	8. Усталене знецінення грошей, яке проявляється в зростанні загального рівня цін.
I. Нуліфікація	9. Зниження загального рівня цін.
J. Дезінфляція	10. Теорія, згідно з якою єдиною причиною інфляції є надмірні темпи приросту грошової маси порівняно з темпами зростання ВВП.
K. Девальвація	11. Зростання загального рівня цін, унаслідок якого відносні ціни не змінюються.
L. Коефіцієнт дезінфляційних втрат	12. Крива, яка передбачає вибір між інфляцією і безробіттям.
M. Кейнсіанська теорія інфляційного розриву	13. Вертикальна крива.
N. Помірна інфляція	14. Епізодична інфляція, яка переходить у зниження загального рівня цін.
O. Дефляція	15. Офіційне зниження валютного курсу.
P. Гіперінфляція	16. Інфляція, рівень якої вимірюють однозначними числами.
Q. Галопуюча інфляція	17. Хронічна інфляція.
R. Збалансована інфляція	18. Дуже високі темпи зростання рівня цін (1–2% щоденно).

S. Незбалансована інфляція	19. Темп інфляції, що виявився вищим за прогнозований для даного періоду.
T. Передбачена інфляція	20. Інфляція, рівень якої вимірюють двозначними і тризначними числами.
U. Непередбачена інфляція	21. Інфляція, яка супроводжується зміною відносних цін товарів, послуг та ресурсів.
V. Индексация	22. Зміна номінальної процентної ставки із зміною темпу інфляції у співвідношенні «один до одного».
W. Модель Фішера	23. Теорія, згідно з якою інфляція виникає тоді, коли сукупні видатки перевищують обсяг національного продукту.
X. Ефект Фішера	24. Дохід, отримуваний державою внаслідок випуску в обіг додаткової кількості грошей.
Y. Сеньйораж	25. Регулювання заробітної плати і платежів відповідно до рівня інфляції.
Z. Монетарна теорія інфляції	26. Зростання загального рівня цін внаслідок зростання витрат на одиницю продукції.

Завдання 9.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Під час інфляції знижуються реальні доходи всіх верств населення.
2. Зростання загального рівня цін є те саме, що й зниження купівельної спроможності грошей.
3. Інфляція пропозиції індукує зниження витрат виробництва.
4. Уряд, який нагромадив значний внутрішній борг, виграє від інфляції.
5. У довгостроковому періоді немає вибору між інфляцією та безробіттям.
6. Національну економіку можна повністю захистити від інфляції, індексувавши усі номінальні змінні.

7. Для подолання інфляції монетаристи пропонують політику доходів.
8. Низьке значення коефіцієнта дезінфляційних втрат свідчить про низьку ефективність антиінфляційної політики.
9. Уряд має можливість керувати короткостроковою кривою Філіпса.
10. Фінансування дефіциту бюджету за допомогою додаткової емісії прямо розкручує інфляцію попиту.
11. Якщо зовнішнє знецінення грошей перевищує внутрішнє, то інфляція стимулює імпорт в країну.
12. Сеньйораж означає збільшення доходів держави за рахунок емісії.
13. Ефект храповика виникає за інфляцією попиту.
14. Ефект Пігу має місце за передбаченою інфляцією.
15. Основу кейнсіанської антиінфляційної політики складає кредитна рестрикція.
16. Дезінфляція ґрунтується на можливості вибору між інфляцією та безробіттям у короткостроковому періоді.
17. В усіх країнах з перехідною економікою відбувся гіперінфляційний спалах.
18. Показники загальної кількості грошей у національній економіці називають грошовими агрегатами.
19. Зі зменшенням номінального ВВП попит на гроші для операцій скорочується.
20. Згідно з трудовою теорією вартості інфляція – це чисто грошовий феномен.
21. Непередбачені зміни рівня інфляції підривають стимули до інвестування.
22. Для національної економіки інфляція завжди має негативні економічні і соціальні наслідки.

Завдання 9.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. Джерелом інфляції пропозиції є:

- а) збільшення витратків на споживання;

- б) збільшення інвестиційних видатків;
- в) збільшення сукупних видатків;
- г) зростання видатків на одиницю продукції.

2. Що не спричиняє інфляцію попиту?

- а) монополізація окремих галузей національної економіки;
- б) надмірні державні видатки;
- в) зростання чистого експорту;
- г) очікування щодо зростання цін у майбутньому;
- д) стимулююча стабілізаційна політика, спрямована на зниження рівня безробіття.

3. Що не спричиняє інфляцію пропозиції?

- а) зростання цін на матеріальні ресурси;
- б) надмірне зростання грошової маси;
- в) зростання реальних процентних ставок;
- г) значне зростання номінальної заробітної плати.

4. Згідно з монетарним поглядом, причиною інфляції є:

- а) структурні особливості національної економіки;
- б) підвищення процентних ставок;
- в) надмірний темп приросту грошової маси порівняно з темпами зростання ВВП;
- г) інфляційні очікування виробників товарів і послуг;
- д) значне зростання заробітної плати.

5. Непередбачена незбалансована інфляція супроводжується:

- а) перерозподілом доходів між боржниками і кредиторами;
- б) зниженням реальної вартості заощаджень;
- в) падінням ефективності національної економіки;
- г) посиленням диспропорційності в економіці;
- д) усі твердження правильні.

6. Від непередбаченої інфляції особливо потерпають:

- а) працівники галузей, що перебувають на піднесенні;
- б) уряд, який нагромадив значний державний борг;
- в) позичальники, котрі взяли в борг великі суми грошей;
- г) утримувачі фіксованих доходів;
- д) утримувачі прибутків, якщо ціни на готову продукцію підносяться швидше, ніж ціни на ресурси.

7. Гіперінфляція починається тоді, коли:

- а) населення і фірми витрачають надто багато грошей;

б) уряд друкує значну масу грошей для погашення дефіциту державного бюджету;

в) фірми призначають вищі ціни на свої товари і послуги;

г) зовнішній борг країни зменшується;

д) усі відповіді правильні.

8. Інфляцію пропозиції можна проілюструвати:

а) переміщенням кривої сукупної пропозиції вліво;

б) переміщенням кривої сукупного попиту вправо;

в) переміщенням кривої Філіпса вниз;

г) немає правильної відповіді.

9. У короткостроковому періоді форма кривої Філіпса залежить від:

а) рівня процентних ставок;

б) природної норми безробіття;

в) очікуваного рівня інфляції;

г) рівня оподаткування;

д) рівня валютного курсу.

10. Якщо рівень інфляції підвищується з 7 до 9% і жодних інших змін не відбувається, тоді, згідно з ефектом Фішера:

а) номінальна і реальна процентні ставки зростуть на 2%;

б) номінальна процентна ставка збільшиться на 2%, а реальна не зміниться;

в) номінальна процентна ставка не зміниться, а реальна зменшиться на 2%;

г) ні номінальна, ні реальна процентні ставки не зміняться;

д) усі твердження неправильні.

11. Яке твердження не узгоджується з кількісною теорією грошей?

а) за сталої швидкості обігу грошей їхня кількість у національній економіці визначає рівень цін;

б) незалежний центральний банк, який визначає пропозицію грошей, контролює темп інфляції;

в) рівень інфляції в країні залежить від кількості грошей в обігу;

г) боротьба з інфляцією полягає в регулюванні грошового обігу;

д) добуток кількості грошей у національній економіці та швидкості їхнього обігу дорівнює реальному ВВП.

12. Інфляцію, яка викликана надлишковим попитом, можна проілюструвати:

- а) зрушенням кривої сукупної пропозиції вліво;
- б) зрушенням кривої сукупної пропозиції вправо;
- в) зрушенням кривої сукупного попиту вправо;
- г) зрушенням кривої сукупного попиту вліво.

13. Зміни яких показників найбільше сприяють інфляції попиту?

- а) зростання індивідуальних податків;
- б) зростання доходу кінцевого використання;
- в) зростання ставки процента;
- г) зростання граничної схильності до заощаджень.

14. Якщо обсяг сукупного попиту перевищує рівень ВВП в умовах повної зайнятості, то це означає, що в економіці існує:

- а) дефляційний розрив;
- б) фінансові обмеження;
- в) бюджетний дефіцит;
- г) інфляційний розрив.

15. Коли стан економіки відповідає класичному відрізку кривої AS, зростання сукупного попиту призведе до:

- а) зростання реального ВВП;
- б) зростання зайнятості;
- в) інфляційного зростання цін при незмінному реальному ВВП;
- г) зростання сукупної пропозиції;
- д) усі відповіді неправильні.

16. Що не відповідає кейнсіанській антиінфляційній політиці?

- а) дешевий кредит;
- б) збільшення державних видатків;
- в) зростання державних займів;
- г) кредитна експансія;
- д) реформа конфіскаційного характеру.

17. У чому сутність монетаристського варіанту антиінфляційної політики?

- а) кредитна рестрикція;
- б) розширення грошового обігу;
- в) збільшення бюджетних видатків;
- г) дешевий кредит;
- д) мілітаризація.

18. Яке твердження неправильне?

- а) інфляція знижує стимули до трудової діяльності;
- б) гіперінфляція справляє руйнівний вплив на обсяг національного виробництва та зайнятість;
- в) помірна інфляція супроводжується зростанням обсягу національного виробництва;
- г) у 90-х роках ХХ ст. у багатьох розвинених країнах спостерігалася дефляція;
- д) усі твердження правильні.

9.4 Розв'яжіть задачі

Методичні вказівки

Інфляція – це довгостроковий процес знецінення грошей, який проявляється в зростанні загального рівня цін.

Рівень інфляції показує, як змінилися ціни в національній економіці за певний період. Рівень інфляції вимірюється індексами цін.

Індекс цін Леспейреса показує, як змінився рівень цін упродовж певного проміжку часу, якщо структура виробництва і споживання не змінилася:

$$I_L = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0} \quad (9.1)$$

де p_1 і p_0 – ціни відповідно в поточному і базовому періодах;
 q_0 – обсяг виробництва в базовому періоді..

На практиці інфляція, як правило, вимірюється індексом цін Леспейреса, обчисленого для незмінного кошика споживчих товарів і послуг, який ще називають індексом споживчих цін.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) – це відношення вартості фіксованого кошика споживчих товарів і послуг у розрахунковому періоді до його вартості в базовому періоді у відсотках.

$$I_{SC} = \frac{\sum p_1 q_k}{\sum p_0 q_k} \quad (9.2)$$

де q_k – споживчий кошик товарів і послуг.

Темп інфляції показує прискорення чи уповільнення інфляції за певний період. Темп інфляції визначають за формулою:

$$T_i = (I_p^1 - I_p^0) : I_p^0 \times 100\%, \quad (9.3)$$

де I_p^1 – індекс цін у поточному періоді;

I_p^0 – індекс цін у попередньому (базовому) періоді.

Згідно з кількісною теорією грошей інфляція є чисто грошовим феноменом. Її основна причина – кількість грошей у сфері грошового обігу.

Варіант кількісної теорії грошей представлений моделлю Фішера:

$$MV = PY, \quad (9.4)$$

де M – маса грошей в обігу;

V – швидкість обігу грошей;

P – середній рівень цін;

Y – обсяг виробленої продукції.

Згідно з моделлю Фішера сукупний попит можна представити як MV (кількість грошей, помножену на швидкість їхнього обороту), сукупну пропозицію – як PY (фізичний обсяг $ВВП$, помножений на загальний рівень цін). Якщо $MV > PY$, чи темпи зростання MV перебільшують темпи зростання PY , то має місце інфляція.

Приклад розв'язання задачі

Задача 1.

Розрахуйте індекс цін, якщо в базовому році рівень цін споживчих товарів та послуг складав 2600 млн. грн, в поточному – 3200 млн.грн. За скільки років рівень цін подвоїться, якщо такий індекс цін буде й далі?

Індекс цін визначається відношенням вартості споживчого кошика поточного року до вартості споживчого кошика базового року.

$$ICЦ = 3200/2600 \times 100\% = 123,1 \%$$

Якщо гіпотетично вважати, що індекс цін у базовому році дорівнював 100%, а в подальшому він буде й далі такий як у поточному році, тобто 123,1%, ми можемо розрахувати рівень цін (споживчого кошика) в наступних роках та визначити за скільки років рівень цін подвоїться, а, відповідно подвоїться і вартість споживчого кошика.

1 рік після поточного рівень цін склав:

$$3200 \times 123,1\% / 100\% = 3939,2 \text{ млн.грн.}$$

2 рік:

$$3939,2 \times 123,1\% / 100\% = 4849,2 \text{ млн.грн.}$$

3 рік:

$$4849,2 \times 123,1\% / 100\% = 5969,3 \text{ млн. грн.}$$

Отже, рівень цін подвоїться за 3 роки.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 2.

Визначити, як змінилась грошова маса в країні, якщо швидкість обігу грошей зросла на 10,3%, обсяг виробництва впав на 6%, а рівень цін виріс на 15,2%.

Задача 3.

Рік	Індекс цін	Відсоток зростання номінального доходу порівняно з попереднім роком	Темп інфляції	Відсоток зростання реального доходу
1	100			
2	115	13		
3	124	15		
4	133	17		

Задача 4.

У таблиці наведені гіпотетичні економічні параметри країни:

Рік	Грошова маса (млн.грн.)	Швидкість обігу грошей (кількість обертів за рік)	Індекс цін, %
1	1000	6,0	100
2	1200	6,2	110
3	1500	6,5	130

Розрахуйте динаміку номінального і реального ВВП:

а) у 2-му році порівняно з 1-м;

б) у 3-му році порівняно з 2-м.

ТЕМА 10. РИНОК ПРАЦІ. ЗАЙНЯТІСТЬ ТА БЕЗРОБІТТЯ

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо сутності та причин безробіття, розуміння безробіття як форми прояву макроекономічної нестабільності, існування стабільної оберненої залежності між динамікою безробіття та темпами приросту цін. Розуміння ринку праці, попиту на робочу силу, пропозиції робочої сили, ціни робочої сили. Набуття практичних навичок щодо визначення показників, що характеризують стан зайнятості і безробіття в країні - рівня зайнятості, рівня безробіття. Практичного застосування економічного закону капіталістичного нагромадження, Закону Оукена.

Контрольні питання

1. Що таке ринок праці? Які його складові та фактори. що на них впливають?
2. Розкрийте особливості ринку праці, чим вони обумовлені?
3. У чому полягає сутність класичної моделі ринку праці? Яке її значення в сучасних умовах національної економіки?
4. Поясніть, чому попит на працю є похідним від попиту на товари і послуги.

5. Що таке зайнятість як економічна категорія?
6. Надайте характеристику зайнятості та її видів.
7. Порівняйте класичний та кейнсіанський підходи до проблеми безробіття.
8. У чому сутність економічного закону капіталістичного нагромадження?
9. Чи можна уникнути фрикційного безробіття?
10. Поясніть, чому безробіття не технічна, а соціально-економічна проблема.
11. Розкрийте соціально-економічні наслідки безробіття.
12. В чому сутність закону Оукена?
13. Які показники характеризують стан і динаміку ринку праці?
14. Які основні напрями державного регулювання ринку праці?

Практичні завдання

Завдання 10.1.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Терміни	Визначення (ознаки)
A. Безробіття	1. Основною тезою такого підходу є положення, що безробіття – результат надмірно високої заробітної плати.
B. Робоча сила	2. Особи, які мають роботу і виконують її або не виконують за певних причин (відпустка, хвороба).
C. Ціна робочої сили	3. Соціально-економічне явище, за якого частина працездатного населення не може знайти роботу, стає відносно зайвою
D. Пропозиція робочої сили	4. Вплив, який зростання заробітної плати може справити на скорочення пропозиції праці.
E. Попит на робочу силу	5. Зайнятість, що стосується різних категорій працівників, що регулюється трудовим законодавством країни і типовими правилами внутрішнього розпорядку.

F. Ефект заміщення	6. Відносяться такі форми безробіття як добровільне, фрикційне, сезонне.
G. Ефект доходу	7. Зайнятість відповідно вимог інтенсивного типу відтворення.
H. Зайняті	8. Безробіття, наслідком якого є втрата трудових навичок робітника.
I. Безробітні	9. Зайнятість, яка відповідає способу виробництва, заснованому на автоматизованій праці.
J. Фрикційне безробіття	10. Зайнятість, яка характеризує надання всьому працездатному населенню можливості займатися суспільно корисною працею.
K. Застійне безробіття	11. Вплив, який зростання заробітної плати може справити на зростання пропозиції праці.
L. Інформаційна зайнятість	12. Змінна в моделі економічного зростання Солоу, яка відображає стан здоров'я, рівень освіти, кваліфікації та знань робочої сили.
M. Повна зайнятість	13. Теорія, яка пояснює безробіття недостатнім сукупним попитом на блага та інвестиції.
N. Ефективна зайнятість	14. Загальна кількість осіб віком 15 років і старше, які працюють і є безробітними.
O. Короткострокове безробіття	15. Платоспроможна потреба роботодавців на ринку праці
P. Основна зайнятість	16. Найнижча заробітна плата, яку працедавці на законній підставі сплачують за роботу.
Q. Кон'юнктурне безробіття	17. Основна теза такого підходу – безробіття виникає внаслідок недостатнього сукупного попиту
R. Кейнсіанська теорія безробіття	18. Кількість праці, що пропонують на ринку за даного рівня зарплати.
S. Ефективність праці	19. Різниця між фактичним безробіттям

	і природним.
Т. Номінальна заробітна плата	20. Кількісна залежність між зміною обсягу національного виробництва і зміною рівня безробіття.
U. Реальна заробітна плата	21. Безробіття, що пов'язане з постійним рухом населення з одного регіону в інший, зі зміною професій.
V. Мінімальна заробітна плата	22. Сукупність прямих і непрямих засобів та інструментів, спрямованих на забезпечення зайнятості.
W. Класичний підхід до теорії зайнятості	23. Особи, які хочуть і можуть працювати, але не мають роботи.
X. Кейнсіанський підхід до теорії зайнятості	24. Грошовий вираз вартості робочої сили.
Y. Закон Оукена	25. Сума грошей, яку отримує робітник за працю.
Z. Методи державного забезпечення зайнятості	26. Сукупність життєвих благ, яку робітник може придбати на номінальну заробітну плату.

Завдання 10.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Попит на працю є похідним від попиту на товари і послуги.
2. Якби заробітна плата була завжди на конкурентному рівні, то безробіття взагалі не було б.
3. Класична модель ринку праці будується на принципі досконалої конкуренції.
4. Ефекти доходу й заміщення впливають на споживання товарів і послуг в одному напрямі – зі збільшенням ставки заробітної плати зростає обсяг спожитих благ, і, навпаки.
5. Основними причинами негнучкості заробітної плати є недостатній сукупний попит та дія закону Оукена.
6. Повна зайнятість в ринкових умовах припускає природний рівень безробіття, що означає наявні добровільні форми незайнятості.

7. Неокейнсіанці вважають, що ціни та заробітна плата є гнучкими та швидко реагують на зміни, що забезпечує постійну рівновагу на ринках.

8. За надто високого рівня заробітної плати кількість робочих місць перевищує кількість кваліфікованих працівників.

9. Прихильники вищого рівня мінімальної заробітної плати розглядають її як знаряддя підвищення доходів найбідніших верств населення.

10. Безробіття є загальноекономічним явищем, яке властиве всім етапам розвитку суспільного виробництва.

11. Рівень безробіття за повної зайнятості означає, що відсутнє циклічне безробіття, а наявне лише фрикційне і структурне.

12. Згідно з марксовою теорією причиною безробіття є економічний закон капіталістичного нагромадження.

13. Природна норма безробіття є завжди постійною.

14. Наявність циклічного безробіття означає, що фактичний ВВП більший за природний.

15. Певний рівень фрикційного безробіття є немінучим в ринковій економіці.

16. Заходи, які здійснює держава з регулювання ринку праці, не впливають на природний рівень безробіття в економіці.

17. Якщо фактичний ВВП дорівнює природному, то в економіці відсутнє безробіття.

18. Очікуване безробіття виникає тоді, коли реальна заробітна плата перевищує рівень, за якого пропозиція і попит на працю дорівнюють одне одному.

19. Країни, що мають «щедрі» програми для безробітних, мають здебільшого вищі рівні безробіття.

20. Структурні зрушення є єдиною причиною фрикційного безробіття.

Завдання 10.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. Суттєвою причиною того, чому ринок не може самостійно вирішити проблему безробіття, є:

а) високі темпи зростання населення;

- б) циклічність розвитку економіки;
- в) втручання держави в ринкову економіку;
- г) економічна відокремленість виробників;
- д) суспільний поділ праці.

2. Якщо із зростанням заробітної плати за кожну годину робота стає привабливішою, то має місце:

- а) ефект доходу;
- б) ефект масштабу;
- в) ефект заміщення;
- г) ефект багатства;
- д) ефект Пігу.

3. Що не відноситься до класичної моделі ринку праці?

- а) велика чисельність роботодавців і працівників;
- б) досконалість конкуренції;
- в) мобільність робочої сили;
- г) заробітна плата як результат взаємодії попиту на робочу силу і пропозиції робочої сили;
- д) неоднорідність ринку праці.

4. Основними причинами негнучкості заробітної плати у розвиненій ринковій економіці є:

- а) закон про мінімальну заробітну плату;
- б) недостатній сукупний попит;
- в) недостатня сукупна пропозиція;
- г) діяльність професійних спілок;
- д) правильні відповіді – А, D;
- е) усі відповіді правильні.

5. Що не відноситься до чинників, які впливають на формування ринку праці?

- а) кількість і структура населення;
- б) рівень і якість життя;
- в) рівень організації праці;
- г) рівень розробленості законів;
- д) рівень суспільного поділу праці;
- е) немає вірної відповіді.

6. Який сегмент ринку праці є найбільш уразливим?

- а) кадрові висококваліфіковані робітники;
- б) менеджери;
- в) робітники галузей, що потребують структурної перебудови;

- г) молодь, люди похилого віку;
- д) робітники трудосміх галузей.

7. Ефективна зайнятість – це:

- а) зайнятість, яка є фактором соціального захисту населення;
- б) зайнятість, яка здійснюється відповідно до вимог екстенсивного типу відтворення;
- в) зайнятість, яка відповідає інтенсивному типу відтворення;
- г) повна зайнятість.

8. Що не відноситься до класичного підходу стимулювання зайнятості?

- а) політика стримання зростання заробітної плати;
- б) використання неповного робочого дня;
- в) працевлаштування державою робітників, які претендують на невисокий дохід;
- г) стимулювання сукупного попиту.

9. Який чинник обумовлює рівень зайнятості та обсяги національного виробництва у короткостроковому періоді?

- а) гранична схильність до споживання;
- б) рівень цін;
- в) чисельність робочої сили;
- г) рівень сукупних видатків.

10. До прямих методів державного забезпечення зайнятості відносяться:

- а) законодавче регулювання умов найму і використання робочої сили;
- б) стимулювання створення нових робочих місць;
- в) заходи щодо збереження і підвищення рівня зайнятості на підприємствах;
- г) трансфертні державні платежі;
- д) правильні відповіді – А, В, С;
- е) усі відповіді правильні.

11. Якщо номінальна заробітна плата зросла на 10%, а рівень цін підвищився на 12%, то реальна заробітна плата таким чином:

- а) збільшилася на 22%;
- б) знизилася на 22%;
- в) знизилася на 2%;
- г) не змінилася.

12. Закон Оукена виражає кількісну залежність між:

- а) зміною обсягу національного виробництва та зміною рівня безробіття;
- б) рівнем безробіття і рівнем інфляції;
- в) зміною обсягу національного виробництва та процентною ставкою;
- г) фактичним і природним обсягами національного виробництва;
- д) усі відповіді неправильні.

13. Крива Філіпса фіксує зв'язок між безробіттям та:

- а) економічним циклом;
- б) рівнем споживчих витрат;
- в) рівнем інфляції;
- г) зайнятістю;
- д) рівнем інвестиційних видатків.

14. Якщо економіка має високий рівень безробіття при незмінних цінах, то яка з наведених комбінацій державних заходів дозволить скоротити безробіття?

- а) купівля державних цінних паперів на відкритому ринку та збільшення податків;
- б) купівля державних цінних паперів на відкритому ринку та збільшення державних витрат;
- в) продаж державних цінних паперів та скорочення податків;
- г) продаж державних цінних паперів та скорочення державних витрат;
- д) немає вірної відповіді.

15. Яка теорія доводить неможливість одночасного зростання безробіття та інфляції?

- а) класична теорія;
- б) кейнсіанська теорія;
- в) Марксова теорія;
- г) кількісна теорія грошей.

16. Безробіття є невід'ємним феноменом ринкової економіки, що обумовлено:

- а) демографічними процесами;
- б) помилками державного регулювання;
- в) особливостями ринку праці;
- г) циклічним розвитком економіки;
- д) неспроможністю ринкової економіки.

17. Якщо заробітна плата утримується на рівні, вищому за рівноважний, то:

- а) виникає циклічне безробіття;
- б) виникає вимушене безробіття;
- в) фактичний ВВП більший за природний;
- г) фактичний ВВП дорівнює природному;
- д) немає правильної відповіді.

18. Монетаристи стверджують, що рівновага на ринку праці за умови природного рівня безробіття означає, що:

- а) очікуваний рівень інфляції дорівнює фактичному;
- б) зростає природний рівень безробіття;
- в) відсутнє структурне безробіття;

Завдання 10.4

Розв'яжіть задачу

Методичні вказівки

Згідно із законом Оукена, перевищення фактичного рівня безробіття на 1% над його природним рівнем призводить до зменшення фактичного ВВП у порівнянні з потенційно можливим рівнем в середньому на 2,5%. Таке співвідношення (1:2,5) дозволяє обчислити абсолютні втрати продукції, пов'язані з будь-яким рівнем безробіття.

В цілому стан зайнятості і безробіття характеризується такими показниками:

$Ч_{nn}$ – чисельність працездатного населення;

$Ч_z$ - чисельність зайнятих чи працюючих;

$Ч_б$ – чисельність безробітних чи непрацюючих, що шукають роботу;

$Ч_{pc}$ - чисельність робочої сили;

$Ч_{nrc}$ - чисельність осіб, які не входять до складу робочої сили— це непрацюючі та ті, хто не шукає роботу (відмовилися від пошуку чи не мали орієнтації на пошук, чи знаходяться в спеціалізованих закладах).

Між названими показниками існують певні залежності:

$$\mathcal{C}_{\text{пн}} = \mathcal{C}_3 + \mathcal{C}_6 + \mathcal{C}_{\text{прс}} \quad (10.1)$$

$$\mathcal{C}_{\text{прс}} = \mathcal{C}_3 + \mathcal{C}_6 \quad (10.2)$$

$$P_3 \text{ (рівень зайнятості)} = \mathcal{C}_3 / \mathcal{C}_{\text{пн}} \times 100\% \quad (10.3)$$

$$P_6 \text{ (рівень безробіття)} = \mathcal{C}_6 / \mathcal{C}_{\text{прс}} \times 100\% \quad (10.4)$$

Приклади розв'язання задачі

Задача 1

Кількість населення країни становить 46 млн осіб. Частка робочої сили у населенні дорівнює 70%. Один зайнятий створює за рік продукції на 220 тис. грн. Фактичний ВВП країни становить 6500 млрд. грн. Природна норма безробіття – 5%.

Визначити:

- а) рівень безробіття;
- б) розрив між потенційним і фактичним ВВП.

Розв'язання

$$\mathcal{C}_{\text{прс}} = 46 \times 0,7 = 32,2 \text{ млн осіб.}$$

$$\mathcal{C}_3 = 6500 \text{ млрд грн} : 220 \text{ тис. грн} = 29,5 \text{ млн осіб.}$$

$$\mathcal{C}_6 = 32,2 - 29,5 = 2,7 \text{ млн осіб.}$$

$$P_6 = (2,7 : 32,2) \cdot 100 = 8,4\%.$$

$$\text{Природний ВВП} = (32,2 \cdot 95) \cdot 220 = 6730 \text{ (млрд грн).}$$

Розрив між потенційним і фактичним ВВП = (6730-6500) = 230 млрд грн.

Задача 2

Рівень безробіття становить 17%, за природного рівня – 14%.

Розрахуйте недоданий обсяг ВВП, якщо ВВП становить 450 млрд. грн.

Розв'язання

Відсоток відхилення фактичного рівня безробіття від природного дорівнює:

$$17 - 14 = 3\%$$

За законом Оукена, зростання рівня безробіття на 1% приносить втрати ВВП на 2,5% .

Отже, за умовами задачі втрати ВВП в процентах становлять:

$$3 \cdot 2,5 = 7,5\%.$$

Абсолютне значення втрат ВВП становить:

$$(450 \cdot 7,5) : 100 = 33,75 \text{ (млрд грн)}$$

Задачі для смостійного розв'язання

Задача 3

Численність населення країни становить 47 млн осіб. З них 12 млн – діти до 16 років, та особи, що перебувають в тривалій ізоляції. 13 млн вибули зі складу робочої сили, 4 млн – безробітні і 0,7 млн – працівники, що зайняті неповний робочий день. Визначить величину робочої сили.

Задача 4

Кількість населення країни становить 52 млн осіб. Частка робочої сили у населенні дорівнює 65%. Один зайнятий створює за рік продукції на 210 тис. грн. Фактичний ВВП країни становить 6420 млрд грн. Визначить кількість зайнятих та кількість безробітних.

Задача 5

Чисельність населення країни становить 50 млн осіб. Населення у віці до 16 років, а також особи, що перебувають у тривалій ізоляції складають 12 млн. Особи, що вибули зі складу робочої сили – 13 млн. Природний ВВП – 4700 млрд грн. Природна норма безробіття – 6%. Фактичний ВВП становить 90% природного ВВП. Визначить рівень безробіття у національній економіці.

ТЕМА 11. ФІСКАЛЬНА ТА ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо сутності податків, сутності, видів та завдань фіскальної політики, її спрямованості. Розуміння ринку праці, попиту на робочу силу, пропозиції робочої сили, ціни робочої сили. Набуття практичних навичок щодо визначення показників, що характеризують стан державного бюджету, внутрішнього та зовнішнього боргу. Практичного застосування мультиплікатор державних витрат, податкового мультиплікатора.

Контрольні запитання

1. Що таке фіскальна політика? Які її основні функції?
2. Розкрийте поняття «податок».
3. Сформулюйте основні принципи оптимального оподаткування.
4. Назвіть складові податкової системи.
5. Які економічні закономірності демонструє крива Лаффера?
6. Що представляє собою дефіцит бюджету?
7. Які види бюджетного дефіциту Ви знаєте?
8. Охарактеризуйте причини дефіциту державного бюджету. Які є заходи щодо зниження бюджетного дефіциту?
9. Назвіть основні статті видатків державного бюджету.
10. Перерахуйте основні джерела доходів державного бюджету.
11. Дайте визначення сутності бюджетно-податкової політики та назвіть її основні види.
12. Який взаємозв'язок існує між монетарною та фіскальною політикою держави?
13. До яких варіантів фіскальної політики може вдатися уряд для подолання значної інфляції попиту?
14. Які основні причини виникнення кризи зовнішньої заборгованості?
15. У чому полягає зміст і структура бюджетної політики держави.

Практичні завдання

Завдання 11.1

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Терміни	Визначення (ознаки)
А. Фіскальна (бюджетно-податкова) політика	1. Боргові зобов'язання уряду у формі кредитів, отриманих урядом, державних займів, здійснюваних за допомогою випуску цінних паперів від імені уряду і за його дорученням
В. Дискреційна фіскальна	2. Торгові зобов'язання фізичним і

політика	юридичним особам за кордоном та іноземним державам.
С. Недискреційна (автоматична) фіскальна політика	3. Визнання країни неплатоспроможною.
D. Автоматичні («вбудовані») стабілізатори	4. Криза зовнішньої заборгованості, яка проявляється в неспроможності країни-боржника обслуговувати зовнішню заборгованість.
Е. Державний бюджет	5. Сукупність державних заходів, спрямованих на пом'якшення економічних коливань у короткостроковому періоді з метою підтримання повної зайнятості та оптимального рівня інфляції.
F. Зведений бюджет	6. Показує, наскільки змінився сукупний дохід при зміні державних витрат на одиницю.
G. Податки	7. Показує, що зростання податків на певну величину зменшує обсяг виробництва на більшу величину.
H. Прямі податки	8. Перевищення видатків державного бюджету над доходами.
I. Непрямі податки	9. Свідоме обмеження витрат держави, зумовлене існуючими фінансовими можливостями.
J. Акцизи	10. Сума дефіцитів державного бюджету за мінусом бюджетних надлишків.
K. Мито	11. Оперування державними видатками, системою оподаткування та підходами до формування державного бюджету.
L. Податкова ставка	12. Цілеспрямована зміна величини державних податків, видатків і сальдо державного бюджету в результаті зміни законодавства.

М. Крива Лаффера	13. Політика вбудованих стабілізаторів, вона не пов'язана зі зміною законів.
Н. Мультиплікатор державних витрат	14. Механізм, який дає змогу зменшити циклічні коливання в економіці без зміни податкового законодавства
О. Податковий мультиплікатор	15. Фінансовий план видатків держави та джерел їхнього покриття (за рік).
Р. Дефіцит державного бюджету	16. Сума всіх бюджетів бюджетної системи.
Q. Державне бюджетне обмеження	17. Обов'язкові платежі (примусові), стягувані державою та місцевою владою з фізичних та юридичних осіб.
Р. Державний борг	18. Податки, що стягуються безпосередньо з індивідів та підприємств.
S. Внутрішній державний борг	19. Податки, що встановлюються на товари та послуги і входять у їх ціну.
T. Зовнішній державний борг	20. Непрямі податки, що входять до ціни товарів і стягуються в момент їх придбання.
U. Дефолт	21. Податок на товари, які імпортуються.
V. Боргова криза	22. Величина податку на одиницю оподаткування.
W. Стабілізаційна політика держави	23. Відображає зв'язок між податковою ставкою та обсягом податкових надходжень.
X. Структурний дефіцит	24. Різниця між фактичним і структурним дефіцитом.
Y. Циклічний дефіцит	25. Додаткова емісія грошей для збалансування дефіцитного державного бюджету.
Z. Монетизація дефіциту	26. Різниця між податковими надходженнями за повної зайнятості та за наявних податкових ставок і фактичними видатками

Завдання 11.2

Чи правильні такі твердження?

1. Фіскальна політика може бути реалізована за рахунок перерозподілу національного доходу.
2. Держава регулює сукупний попит і реальний національний дохід нормативними актами.
3. Розрізняють дискреційну та недискреційну фіскальну політику.
4. Дискреційна політика пов'язана з прийняттям законодавчих рішень.
5. Дискреційна фіскальна політика завжди є стимулювальною.
6. Дискреційна фіскальна політика є автоматичною.
7. До автоматичних («вбудованих») стабілізаторів відноситься допомога по безробіттю в період економічних спадів.
8. Основним елементом фіскальної системи є державний бюджет.
9. Завданням державного бюджету є підтримка ринкової рівноваги і стимулювання розвитку окремих сфер та галузей національної економіки.
10. Держбюджет має бути затверджений у законодавчому порядку.
11. Бюджетну систему України складають бюджети усіх юридичних осіб резидентів.
12. Основні функції податків розподільча і фіскальна.
13. Фактично податок на додану вартість сплачують покупці під час купівлі товарів та послуг
14. Податкова ставка буває лише пропорційною.
15. Податкові пільги є інструментом фіскальної політики.
16. Крива Лаффера виявляє податкову ставку, за якої податкові надходження досягають максимум.
17. Дефіцит вважається безпечним, якщо він перебуває на рівні 12–13% від ВВП.
18. Прихований дефіцит бюджету виникає внаслідок завищення обсягів планових доходів і включення до них джерел покриття дефіциту.

19. Активним є бюджетний дефіцит, за якого кошти спрямовуються на інвестиції в економіку.

20. Традиційним методом зменшення державного боргу є його реструктуризація.

Завдання 11.3

Оберіть одну правильну відповідь

1. До заходів реалізації фіскальної політики не відносяться:

- а) вплив на стан господарської кон'юнктури;
- б) перерозподіл національного доходу;
- в) нагромадження необхідних ресурсів для фінансування соціальних програм;
- г) зміна законодавства;
- д) стимулювання економічного зростання.

2. Метою дискреційною фіскальної політики є:

- а) створення конкурентного середовища;
- б) зниження темпів інфляції;
- в) зниження рівня товарних запасів;
- г) підвищення якості життя населення;
- д) досягнення політичної стабільності.

3. Не відносяться до автоматичних стабілізаторів економіки:

- а) прогресивна податкова система;
- б) трансфертні платежі;
- в) зміна ставок оподаткування;
- г) система участі в прибутку;
- д) допомога по безробіттю в період економічних спадів.

4. Які основні функції виконують податки?

- а) розподільчу і фіскальну;
- б) фіскальну і стимулюючу;
- в) розподільну і стимулюючу;
- г) підтримання ринкової рівноваги;
- д) стимулюючу і стримуючу.

5. Який інститут встановлює перелік зборів та ставку оподаткування?

- а) Верховна Рада;

- б) Президент України;
- в) Кабінет Міністрів;
- г) органи місцевої влади;
- д) органи місцевого самоврядування.

6. Який взаємозв'язок відображає крива Лаффера?

- а) між обсягом виробництва і податковою ставкою;
- б) між обсягом податкових надходжень і обсягом виробництва;
- в) між собівартістю та рівнем продуктивності праці;
- г) між податковою ставкою та обсягом податкових надходжень;
- д) між рентабельністю продукції та собівартістю.

7. Що показує мультиплікатор державних витрат?

- а) зростання обсягу податків;
- б) зниження державних витрат;
- в) зростання державних витрат;
- г) зміну сукупного доходу при зниженні обсягу податків;
- д) наскільки змінився сукупний дохід при зміні державних витрат на одиницю.

8. Профіцит державного бюджету – це:

- а) перевищення доходів державного бюджету над видатками;
- б) перевищення видатків державного бюджету над доходами;
- в) максимальний обсяг податків;
- г) мінімальний обсяг податків;
- д) тенденція до зростання видатків держави.

9. Дайте визначення категорії «дефолт»:

- а) необгрунтоване підвищення ставок податків;
- б) зростання державних видатків;
- в) визнання країни неплатоспроможною;
- г) процес формування бюджету;
- д) зниження державних видатків.

10. Які чинники не впливають на ефективність стабілізаційної політики?

- а) стан національної економіки;
- б) лаг стабілізаційної політики;
- в) очікування суб'єктів національної економіки (виробників і споживачів);
- г) рівень продуктивності праці.

11. До цілей фіскальної політики не відносяться:

- А) боротьба з інфляцією;

- б) підвищення податкової ставки;
- в) стабілізація економіки;
- г) забезпечення економічного зростання.

12. Якого виду фіскальної політики не існує?

- а) дискреційна;
- б) недискреційна;
- в) стабілізаційна;
- г) стимулювальна.

13. Яка частка національного доходу країни розподіляється через державний бюджет?

- а) близько 60%;
- б) близько 70%;
- в) близько 80%;
- г) близько 90%.

14. Завданням державного бюджету є :

- а) підтримка ринкової рівноваги;
- б) підвищення рівня заробітної плати;
- в) Підвищення рівня пенсій;
- г) стимулювання продуктивності праці.

15. Де розглядається і затверджується проект бюджету?

- а) на нарадах у Президента;
- б) на засіданнях Кабінету Міністрів;
- в) в адміністрації Президента;
- г) на сесії Верховної Ради.

16. Яка структура виконує і звітує про виконання державного бюджету?

- а) Адміністрація Президента;
- б). Кабінет Міністрів;
- в) місцеві органи самоврядування;
- г) Верховна Рада.

17. Яка структура займається складанням проекту держбюджету?

- а) Адміністрація Президента;
- б) Кабінет Міністрів;
- в) місцеві органи самоврядування;
- г) Верховна Рада.

18. Які податки стягуються в момент придбання товару?

- а) акцизи;

- б) прями податки;
- в) мито;
- г) податок на прибуток.

Методичні вказівки

Мультиплікатор державних витрат показує, наскільки змінився сукупний дохід (ΔY) при зміні державних витрат (ΔG) на одиницю.

Мультиплікатор державних витрат дорівнює:

$$M = -(\Delta Y: \Delta G) = 1:(1-c'), \quad (11.1)$$

де c' – частина приросту доходу, яку домогосподарства спрямовують на споживання.

Якщо планові витрати враховують вплив податкових надходжень, то $T = tY$, а мультиплікатор державних витрат (складний мультиплікатор) відображає залежність автоматичних податкових вилучень від змін ВВП і має вигляд:

$$m_g = 1:(1-c') \times (1-t), \quad (11.2)$$

де t – гранична ставка оподаткування.

Зменшення податків на ΔT збільшує використання доходів (11.2) відповідно: $Y' = Y - T$ на величину ΔT і споживання – на величину $c' \times \Delta T$. Сукупні витрати зростають. Пряма планових витрат переміститься вгору на $c' \times \Delta T$, рівновага переміститься з точки A в точку B .

Зменшення податків також створює мультиплікативний ефект на дохід. Сукупний ефект для доходу під впливом зміни податків дорівнює:

$$\Delta Y = m_l \times \Delta T, \quad (11.3)$$

де m_l – податковий мультиплікатор;

$$m_l = \Delta Y: \Delta T = c':(1-c') \quad (11.4)$$

Податковий мультиплікатор показує, що зростання податків на певну величину зменшує обсяг виробництва на більшу величину, і навпаки, при зменшенні ставок оподаткування на певну величину, рівноважний обсяг виробництва збільшується на більшу величину.

Приклад розв'язання задачі

Задача 1

Припустимо, що державні закупівлі дорівнюють 500 у.о., величину податків визначає залежність $T = 0,4Y$, трансферти складають $0,2Y$, рівень цін дорівнює 1. Державний борг становить 800 у.о. за процентної ставки 0,1.

Фактичний ВВП = 2400 у.о., природний – 2700 у.о.

Визначити:

- а) надлишок чи дефіцит має державний бюджет;
- б) величину структурного дефіциту бюджету;
- в) величину циклічного дефіциту.

Розв'язання

Для визначення стану державного бюджету слід зіставити його доходи і видатки.

Доходи держбюджету (податкові надходження) становлять:

$$2400 \times 0,4 = 960 \text{ у.о.}$$

Видатки державного бюджету (державні закупівлі, трансферти, обслуговування державного боргу) становлять:

$$500 + 480 + 80 = 1060 \text{ у.о.}$$

Фактичний дефіцит бюджету складає:

$$1060 - 960 = 100 \text{ у.о.}$$

Структурний дефіцит бюджету дорівнює:

$$(500 + 0,2 \cdot 2700 + 80) - 0,4 \cdot 2700 = 40 \text{ у.о.}$$

Циклічний дефіцит:

$$100 - 40 = 60 \text{ у.о.}$$

Задача 2

Уряд країни взяв позику за кордоном у сумі 600 млн. дол. за річною ставкою 10%. Ці кошти використано для реалізації інвестиційного проекту, який забезпечує щорічний приріст ВВП на суму 80 млн. дол. упродовж кількох років.

Визначити:

- а) наскільки зросте державний борг;
- б) чи зросте тягар боргу, який несуть громадяни країни.

Розв'язання

Державний борг зросте на суму взятої позики – на 600 млн дол.

Тягар боргу не зросте, бо сума сплати процентів за рік менша від щорічного приросту ВВП:

Сплата процентів дорівнює:

$$(600 \cdot 0,1) = 60 \text{ млн дол.}$$

Щорічний приріст ВВП складає 80 млн дол. Різниця між ними (80 – 60) нагромаджується для сплати основної суми боргу

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 3

Валовий внутрішній продукт за повної зайнятості становить 1500 млрд грн. Фактичний ВВП дорівнює 1200 млрд грн. Податкові надходження становлять 10% від ВВП. Державні закупівлі товарів і послуг дорівнюють 105 млрд грн, а державні трансферти – 25 млрд грн.

Визначити:

- а) який надлишок чи дефіцит має державний бюджет;
- б) зміну сальдо державного бюджету за повної зайнятості.

ТЕМА 12. МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо сутності таких економічних категорій як: грошовий ринок, грошова маса, грошова база, попит на гроші і пропозиція грошей. Визначення ролі Цетрального банку. Набуття практичних навичок щодо облікової ставки, банківських резервів, щодо застосування депозитного мультиплікатора. Розуміння політики дешевих і дорогих грошей, монетарної політики держави.

Контрольні питання

1. Розкрийте відмінності між попитом на гроші і попитом на товари і послуги.
2. Які форми готівки вам відомі?
3. Розкрийте особливості готівки і безготівкового обігу.

4. Чому попит на гроші чутливий до номінальної процентної ставки.

Що ілюструє низхідна крива функції попиту на гроші?

5. У чому полягають основні завдання Центрального банку країни?

6. Що таке стримуловальна монетарна політика? У якій економічній ситуації Центральний банк проводить таку політику?

7. Що таке стимуловальна монетарна політика? За яких обставин вона проводиться?

8. Розкрийте зміст основних активних і пасивних банківських операцій та послуг.

9. Назвіть джерела формування кредитних ресурсів.

10. Який зв'язок існує між нормою резервування та пропозицією банківських грошей в економіці?

11. Чому «дорогі гроші» зменшують обсяги інвестицій та інших компонентів сукупних видатків?

12. Поясніть, до чого призводить політика «дешевих грошей».

Практичні завдання

Завдання 12.1.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Термін	Визначення (ознаки)
А. Грошовий ринок	1. Явище, при якому кількість грошей не впливає на реальні величини, але відображається на коливанні номінальних змінних величин
В. Грошова маса	2. Теорія, яка пов'язує попит на гроші головним чином з реальним доходом
С. Грошова база	3. Крива, яка має вертикальну форму, при допущенні, що центральний банк контролює кількість грошей незалежно від зміни процентної ставки
Д. Пропозиція грошей	4. Дисконтна політика, при якій центральний банк надає позики комерційним банкам; пов'язана із зміною облікової ставки

Е. «Нейтральність грошей»	5. Сукупність платіжних засобів, які обертаються в країні за певний час; складається з банківських білетів, тобто готівки та безготівкових грошей, тобто депозитів
Ф. Класична теорія грошей	6. Політика жорсткого грошово-кредитного регулювання, яка виявляється в маніпуляції нормою обов'язкових резервів, які комерційні банки зобов'язані зберігати на рахунках Центрального банку
Г. Кейнсіанська теорія грошей	7. Показник, який визначається як відношення грошової маси до грошової бази; показує кількісну зміну обсягу грошової маси із зміною грошової бази
Н. Крива пропозиції грошей	8. Механізм перерозподілу грошових засобів між секторами і суб'єктами економіки; балансує грошові потоки і грошовий обіг в цілому
І. Крива попиту на гроші	9. Готівкові гроші поза банківською системою та депозити, які економічні агенти можуть використовувати для операцій (агрегат M1)
J. Політика облікової ставки	10. Теорія, яка пов'язує попит на гроші головним чином із ставкою процента
К. Політика банківських резервів	11. Крива, яка представляє собою спадну функцію ставки процента для заданого рівня доходу
L. Операції на відкритому ринку	12. Купівля Центральним банком державних боргових зобов'язань
M. Грошовий мультиплікатор	13. Гроші підвищеної потужності, або високої ефективності, до яких відносяться готівкові гроші позабанківською системою та резерви комерційних банків, що зберігаються в Центральному банку
N. Депозитний мультиплікатор	14. Крива рівноваги на товарному ринку
O. Монетизація бюджетного дефіциту	15. Показник, який показує у скільки разів комерційні банки збільшують розмір грошової маси в обігу; обернено пропорційній нормі мінімальних банківських резервів

P. Модель IS-LM	16. Крива рівноваги на грошовому ринку
Q. Крива IS	17. Механізм запобігання економічній кризі і зниженню темпів інфляції шляхом обмеження пропозиції грошей
R. Крива LM	18. Механізм збільшення зайнятості і підйому виробництва шляхом збільшення пропозиції грошей
S. Кредитна рестрикція	19. Гнучкий валютно-політичний інструмент, який проявляється в продажу чи купівлі Центральним банком цінних паперів у комерційних банків
T. Кредитна експансія	20. Модель товарно-грошової рівноваги
U. Монетарна політика	21. Заходи, що скорочують чи обмежують зростання пропозиції грошей у національній економіці для досягнення макроекономічної стабільності.
V. Політика «дешевих грошей»	22. Сума обов'язкових та надлишкових резервів.
W. Політика «дорогих грошей»	23. Частина депозитів, яку банки зберігають у центральному банку.
X. Обов'язкові резерви	24. Напрями використання коштів банку.
Y. Фактичні резерви	25. Заходи зі збільшення пропозиції грошей у країні.
Z. Активи банку	26. Заходи зі зменшення або обмеження зростання пропозиції грошей у країні.

Завдання 12.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Чим менше потреба населення в готівкових грошах у порівнянні з потребою в банківських депозитах, тим менша можливість створення грошей банками.

2. Основною функцією норми обов'язкових резервів є підтримання банківської ліквідності.

3. Дія грошового мультиплікатора базується на двох умовах: всі гроші залишаються на банківських рахунках і банки не мають зайвих резервів.

4. На величину грошового мультиплікатора не впливає сума депозитів банку, яка перевищує норму обов'язкових резервів і використовується банком як засіб страхування від скорочення резервів.

5. Кількісна теорія грошей визначає попит на гроші через такі фактори як швидкість обігу грошей, абсолютний рівень цін та рівень реального обсягу виробництва.

6. Класична теорія пов'язує попит на гроші головним чином з реальним доходом, а кейнсіанська – із ставкою процента.

7. Крива пропозиції грошей має форму горизонтальної прямої, при допущенні, що Центральний банк контролює грошову пропозицію.

8. Попит на гроші представляє собою спадну функцію ставки процента для заданого рівня доходу.

9. Коливання процентної ставки не може утримувати рівновагу грошового ринку.

10. Механізм грошового ринку можна розглянути за допомогою аналізу його моделі, яка поєднує попит і пропозицію грошей.

11. Комерційні банки створюють гроші при погашенні позики.

12. Резерви комерційних банків в Центральному банку – це активи центрального банку.

13. Фактичні резерви комерційних банків дорівнюють сумі обов'язкових і надлишкових резервів.

14. Продаж державних облігацій комерційним банкам збільшує пропозицію грошей.

15. Якщо норма обов'язкових резервів складає 100%, то грошовий мультиплікатор дорівнює нулю.

16. Якщо норма обов'язкових резервів складає 100%, то грошовий мультиплікатор дорівнює одиниці. І це значить, що банківська система не може створювати гроші.

17. Грошовий мультиплікатор представляє собою відношення суми нових депозитів до суми збільшення резервів.

18. Згідно з моделлю «IS-LM» зростання державних витрат призводить до збільшення національного доходу і зростанню процентної ставки.

19. В результаті дії ліквідної ловушки зміна пропозиції грошей призводить до зміни реального національного доходу.

20. Облікова ставка – це ставка процента, за якою Центральний банк надає позику комерційним банкам.

Завдання 12.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. До грошової бази відносяться:

- а) банкноти та монети;
- б) депозити комерційних банків;
- в) готівкові гроші;
- г) банкноти, монети та депозити комерційних банків;
- д) правильні всі відповіді.

2. Попит на гроші прямо пропорційний:

- а) рівню цін;
- б) об'єму національного продукту;
- в) рівню процентної ставки;
- г) правильні А і В;
- д) правильні В і С.

3. Що з перерахованого не можна віднести до поняття «майже гроші»?

- а) нечекові заощаджувальні вклади;
- б) великі строкові вклади;
- в) кредитні картки;
- г) короткострокові державні цінні папери;
- д) невеликі строкові вклади.

4. Грошовий мультиплікатор показує:

- а) відношення грошової маси до резервів комерційного банку;
- б) відношення готівкових грошей до депозитів;
- в) відношення грошової маси до грошової бази;
- г) ступень використання готівкових грошей;
- д) наявність готівкових грошей.

5. Що з перерахованого не включає в себе агрегат М2?

- а) готівку поза банківською системою;
- б) невеликі заощаджувальні вклади;
- в) чекові депозити;
- г) короткострокові державні облігації;
- д) паперові гроші та монети.

6. Якщо пропозиція грошей і рівень цін постійні, то у випадку збільшення рівня доходу на грошовому ринку:

- а) збільшиться попит на гроші і ставка проценту;
- б) збільшиться попит на гроші;
- в) попит на гроші знизиться, а ставка процента збільшиться;
- г) попит на гроші і ставка процента знизяться;
- д) попит на гроші та ставка процента залишаться незмінними.

7. Пропозиція грошей збільшиться, якщо:

- а) збільшиться норма резервування;
- б) збільшиться співвідношення «готівка-депозити»;
- в) збільшиться грошова база;
- г) зменшиться грошова база;
- д) зменшиться грошовий мультиплікатор.

8. Попит на готівку залежить:

- а) негативно від динаміки рівня цін;
- б) негативно від динаміки реального ВВП;
- в) позитивно від ринкової ставки процента;
- г) негативно від ринкової ставки процента;
- д) все перераховане є неправильним.

9. Якщо номінальна пропозиція грошей збільшиться на 5%, рівень цін зростає на 4%, то при незмінній швидкості обігу грошей, згідно з кількісною теорією, реальний дохід:

- а) збільшиться на 9%;
- б) знизиться на 9%;
- в) збільшиться на 1%;
- г) знизиться на 1%;
- д) не зміниться.

10. Якщо попит на гроші та пропозиція грошей будуть зростати, то:

- а) рівноважна кількість грошей та рівноважна процентна ставка зростуть;
- б) рівноважна кількість грошей та рівноважна процентна ставка знизяться;
- в) рівноважна кількість грошей зростає, а зміну рівноважної процентної ставки передбачити неможливо;
- г) рівноважна процентна ставка зростає, а зміну кількості грошей передбачити неможливо;

д) неможливо передбачити зміну кількості грошей і рівноважної процентної ставки.

11. В період інфляції Центральний банк:

- а) підвищує резервну норму;
- б) знижує облікову ставку;
- в) знижує резервну норму;
- г) купляє цінні папери на відкритому ринку;
- д) продає цінні папери на відкритому ринку.

12. Крива IS відображає співвідношення між національним доходом і ставкою процента, при яких:

- а) товарний ринок знаходиться у стані рівноваги;
- б) грошовий ринок знаходиться у стані рівноваги;
- в) у стані рівноваги знаходиться товарний і грошовий ринки;
- г) відсутня рівновага між товарним і грошовим ринком;
- д) немає правильної відповіді.

13. В період економічного спаду проводиться:

- а) політика «дорогих грошей»;
- б) політика «дешевих грошей»;
- в) жорстка кредитно-грошова політика;
- г) масова емісія грошей;
- д) політика підвищення цін.

14. Трансакційна теорія вважає, що гроші зберігаються економічними суб'єктами тільки як засіб:

- а) обігу;
- б) міри вартості;
- в) накопичення;
- г) створення багатства;
- д) платежу.

15. Основне рівняння кількісної теорії грошей було запропоновано:

- а) М. Фрідменом;
- б) І. Фішером;
- в) К. Марксом;
- г) А. Смітом;
- д) А. Пігу.

16. Ліквідна ловушка має місце внаслідок того, що крива:

- а) LM має горизонтальну ділянку;
- б) IS має горизонтальну ділянку;

- в) LM має вертикальну дільницю;
- г) IS має вертикальну дільницю;
- д) LM має вертикальний відрізок.

17. Яка школа економічної теорії наполягає на дискреційній грошово-кредитній політиці?

- а) монетаризм;
- б) класична буржуазна політекономія;
- в) кейнсіанство;
- г) теорія економії пропозиції;
- д) теорії раціональних очікувань.

18. Який метод дискретної монетарної політики може потребувати рішень законодавчого органу влади?

- а) зміна облікової ставки;
- б) зміна резервних норм;
- в) операції на відкритому ринку;
- г) усі методи;
- д) ніякі методи.

Завдання 12.4.

Розв'яжіть задачі

Методичні вказівки

Грошовий мультиплікатор – це відношення пропозиції грошей до грошової бази:

$$M = M^s / MB,$$

де m – грошовий мультиплікатор;

MS – пропозиція грошей

MB – грошова база, яка складається з готівкових грошей та банківських резервів.

Пропозиція грошей M^s – це кількість грошей, що перебуває в обігу. Вона складається із готівкових C і безготівкових або, іншими словами, депозитних D грошей.

1. Загальні резерви TR – це сума грошей, що вноситься як депозити на банківські рахунки і не видається як кредити.

2. Обов'язкові резерви R – це резерви коштів, які створюються

Центральним банком у вигляді обов'язкових безвідсоткових вкладів комерційних банків у Центральному.

Норма обов'язкового резервування r – це встановлені на законодавчому рівні вимоги до рівня обов'язкових резервів. Їх величина визначається як відношення суми обов'язкових резервів до суми залучених депозитів, тобто

$$r = R/D \quad (12.1)$$

3. Надлишкові резерви E – це сума грошей, яка залишається в розпорядженні комерційних банків.

$$E = TR - R \quad (12.2)$$

Банки створюють нові гроші під впливом ефекту кредитної мультиплікації:

$$M^s = (1:r) \times D, \quad (12.3)$$

де $(1:r)$ – банківський мультиплікатор; D – початковий депозит:

Банківський мультиплікатор – це коефіцієнт, який показує максимальну кількість нових депозитних грошей, що створюються однією грошовою одиницею надлишкових банківських резервів при заданому рівні норми обов'язкового резервування.

Приклад дії банківського мультиплікатора

Нехай у будь-який із комерційних банків країни (назвемо його банк А) було внесено на депозитний рахунок гроші в сумі 1000 млн. грн.

При існуючій нормі обов'язкового резервування 5 % банк А має внести на безвідсотковий рахунок у Центробанк як обов'язковий резерв 50 млн. грн. Унаслідок здійснення такої операції надлишкова резерви банку А будуть становити 950 млн. грн. Ці гроші банк А використовує, наприклад, для кредитування банку С. Останній, отримавши кредитні ресурси в сумі 950 млн.грн, направить в обов'язкові резерви 47,5млн. грн і буде здійснювати активні операції у межах своїх надлишкових резервів, які дорівнюють 902,5 млн.грн.

Припустимо, що якомусь підприємству необхідно взяти кредит, воно отримує його в банку С у розмірі 902,5 млн. грн і розміщує

кредитні кошти на своєму розрахунковому рахунку, який знаходиться у банку D. Цей банк, отримавши 902,5 млн.грн, також 5 % цієї суми направить в обов'язкові резерви, а працювати буде з тим обсягом грошових ресурсів, що залишаються після такого відрахування, тобто 857,38 млн.грн.

Процес створення нових грошей буде тривати і через нові банки. Виходячи із наших розрахунків, в економіці буде створено $1000 + 950 + 902,5 + 857,38 + \dots$ депозитних грошей

Таким чином, загальне рівняння пропозиції грошей в економіці враховує роль Центрального банку, кредитно-фінансових установ, можливий вплив грошей із депозитів у готівку і має такий вигляд:

$$M_s = B \cdot m, \quad (12.4)$$

де m – банківський мультиплікатор; B – грошова база, яка виступає консолідуючим показником резервних грошей банківської системи, на основі якого через дію банківського мультиплікатора формується пропозиція грошей. Грошова база визначається як сума готівкових грошей і загальних банківських резервів

$$(B = C + TR). \quad (12.5)$$

Приклад розв'язання задачі

Задача 1.

Норма обов'язкових резервів дорівнює 20%. Комерційні банки зберігають ще 5% від суми депозитів у якості надлишкових резервів. Величина депозитів складає 10000 у.од.

Визначити максимальну суму, яку банк може використати для надання позики?

Розв'язання:

Величина обов'язкових резервів складає:

$$R_R = 10000 \cdot 0,2 = 2000 \text{ (у.од.)}$$

Надлишкові резерви дорівнюють:

$$R_e = 10000 \cdot 0,05 = 500 \text{ (у.од.)}$$

Тоді сумарні резерви країни будуть:

$$2000 + 500 = 2500, \text{ тобто}$$

$$R = 10000 (0,2 + 0,5) = 2500 \text{ (у.од.)}$$

Отже, зберігаючи у вигляді резервів 2500 у.од. із суми депозитів, залишкові засоби банк може використати для видачі позик, тобто:
 $10000 - 2500 = 7500$ (у.од.).

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 1.

1. Центральний банк купує державні облигації у комерційних банків на суму 100 млн грн. Як може змінитися пропозиція грошей, якщо комерційні банки повністю використовують свої кредитні можливості за умовою, що норма резервування депозитів складає 0,1 (10%)

Задача 3.

У скільки разів збільшиться кожна 1000 грн, яка потрапляє в банківську систему, якщо в системі діє 5 банків, а норма резервування складає 25%.

ТЕМА 13. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо сутності економічного зростання, цілей, ефективності і якості економічного зростання; факторів пропозиції, попиту і розподілу. Набуття практичних навичок щодо визначення показників витрат праці, продуктивності праці, виробничої функції, рівноважного економічного зростання. Розуміння понять фондівіддачі, фондомісткості, матеріаломісткості та енергомісткості. Практичного застосування моделі Солоу, модель Харрода Домара.

Контрольні питання

1. Розкрийте сутність економічного зростання.
2. Поясніть, чому різниця між 3% і 3,5% щорічного економічного зростання може бути суттєвою.
3. Які основні фактори економічного зростання? Який між ними зв'язок?
4. Проаналізуйте джерела економічного зростання.

5. Розкрийте зміст екстенсивного типу економічного зростання.
6. Надайте характеристику інтенсивного типу економічного зростання.
7. Яке значення має тип економічного зростання для соціально-економічного прогресу?
8. Який вплив має науково-технічний прогрес на економічне зростання?
9. Що таке виробнича функція?
10. В чому сутність моделі Солоу?
11. Охарактеризуйте «золоте правило».
12. Розкрийте зміст моделі Харрода-Домара?
13. Чим відрізняється економічний розвиток від економічного зростання?
14. Охарактеризуйте систему показників економічного розвитку країни.

Практичні завдання

Завдання 13.1.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Терміни	Визначення (ознаки)
A. Економічне зростання	1. Відсоток приросту національного продукту за рахунок науково-технічного прогресу.
B. Інтенсивний тип економічного зростання	2. Збільшення реального обсягу продукції у країні.
C. Екстенсивний тип економічного зростання	3. Відношення сукупного капіталу країни до сукупної робочої сили.
D. Капіталоозброєність	4. Аналітичний метод, що приписує зростання обсягу національного продукту трьом чинникам – приросту капіталу, приросту праці та змінам у технології.
E. Продуктивна сила праці	5. Багатофакторний процес, який відображає зміни в усіх сферах національної економіки в довгостроковому періоді.
F. Фондовіддача	6. Модель, що показує вплив заощаджень,

	зростання населення і науково-технічного прогресу на динаміку рівня життя.
G. Залишок Солоу	7. Розвиток національної економіки в довгостроковому періоді, за якого зростаючі обсяги сукупного попиту і сукупної пропозиції дорівнюють одне одному.
H. Золоте правило обсягу капіталу	8. Збільшення обсягу капіталу в національній економіці.
I. Нагромадження капіталу	9. Протилежний показник фондвіддачі.
J. Інтенсифікація економіки	10. Зростання національної економіки на основі підвищення ефективності факторів виробництва.
K. Стаціонарний обсяг капіталу	11. Кількість продукції на одного зайнятого робітника.
L. Продуктивність праці	12. Стаціонарний обсяг капіталу, що максимізує споживання.
M. Фондомісткість	13. Моделі, методологічною основою яких є гіпотези про наявність досконалої конкуренції на ринку факторів виробництва
N. Витрати праці	14. Моделі, методологічною основою яких є гіпотези щодо необхідності збільшення державних видатків чи приватних інвестицій для досягнення макроекономічної рівноваги за повною зайнятістю.
O. Матеріаломісткість	15. Ефективність робочої сили.
P. Фактори розподілу	16. Ефективність використання основного капіталу.
Q. Фактори пропозиції	17. Фактори, що сприяють зростанню сукупних видатків.
R. Фактори попиту	18. Відношення вартості матеріальних ресурсів до вартості виготовленої продукції
S. Модель зростання Солоу	19. Нарощування виробництва на основі збільшення факторів виробництва за попереднього рівня технології.
T. Модель Харрода-Домара	20. Фактори, до яких належить структура виробництва, рівень розвитку інфраструктури, інституціональні чинники.
U. Виробнича функція	21. Модель, основним припущенням якої є пропорційність національного доходу обсягу

	капіталу
V. Рівноважне економічне зростання	22. Обсяг капіталу на працівника, за якого інвестиції та амортизація дорівнюють одне одному.
W. Економічний розвиток	23. Фактори, які характеризують фізичну здатність економіки до зростання.
X. Облік економічного зростання	24. Математична залежність, яка показує можливий обсяг виробництва за даних ресурсів і технологій.
Y. Неокласичні моделі	25. Збільшення значення в національній економіці інтенсивного типу економічного зростання.
Z. Неокейнсіанські моделі	26. Кількість людино-годин, яка визначається добутком кількості зайнятих у виробництві на загальну кількість відпрацьованих ними годин.

Завдання 13.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Фактори пропозиції зумовлюють фізичну здатність економіки до зростання.
2. Високі темпи економічного зростання не завжди свідчать про прискорений прогресивний економічний розвиток країни.
3. Економічне зростання – це збільшення номінального обсягу ВВП за певний відтинок часу.
4. Навіть дуже бідні на ресурси країни можуть мати високі темпи економічного зростання і забезпечувати належний рівень життя своїх громадян.
5. Інвестиції збільшують обсяг капіталу на працівника.
6. Економічне зростання графічно зображають переміщенням кривої виробничих можливостей вліво.
7. Економічне зростання послаблює суперечність між безмежними суспільними потребами і обмеженими ресурсами.
8. Взаємодію основних факторів, що впливають на економічне зростання, ілюструє крива виробничих можливостей.
9. Економічне зростання і економічний розвиток – тотожні поняття.

10. Усі фактори, які впливають на економічне зростання, можна звести до витрат праці та продуктивності праці.

11. У ХХ ст. в розвинених країнах затрати праці, виміряні в людино-годинах, зростали повільніше, ніж капітал.

12. Згідно з поглядом Мальтуса, для уповільнення темпів збільшення населення треба досягти вищих темпів економічного зростання.

13. Основу неокласичних моделей економічного зростання складають гіпотези про наявність досконалої конкуренції на ринку факторів виробництва і можливість зведення всіх факторів до двох головних – праці й капіталу.

14. За стаціонарного обсягу капіталу інвестиції на працівника перевищують амортизацію на працівника.

15. Економічне зростання вимірюється тільки у відносних величинах.

16. Підвищення рівня життя в країні має місце лише за такого збільшення обсягу виробництва, яке перевищує зростання населення.

17. У міру підвищення капіталоозброєності крива виробничих можливостей стає положистою.

18. Стабільне економічне зростання передбачає не лише повне використання ресурсів, а й оптимальну структуру виробництва.

19. Рівень економічного розвитку країни визначають на підставі показників рівня життя населення.

20. Для визначення рівня якості життя використовують індекс людського розвитку.

Завдання 13.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. Економічне зростання графічно можна проілюструвати:

а) рухом від однієї точки до іншої по кривій виробничих можливостей;

б) рухом від однієї точки до іншої за межами кривої виробничих можливостей;

в) переміщенням кривої виробничих можливостей вліво;

г) переміщенням кривої виробничих можливостей вправо;

д) усі твердження неправильні.

2. Економічне зростання означає:

- а) забезпечення повної зайнятості;
- б) збільшення ресурсів та можливостей для виробництва;
- в) збільшення кількості вироблених товарів і послуг;
- г) збільшення номінального ВВП країни;
- д) усі твердження правильні.

3. Для визначення рівня економічного розвитку країни використовують низку показників, окрім:

- а) ВВП на душу населення;
- б) рівня заощаджень у національній економіці;
- в) показників ефективності функціонування економіки, що обчислюються на підставі ВВП;
- г) показників рівня та якості життя населення;
- д) виробництва і споживання ключових видів продукції;
- е) немає правильної відповіді.

4. Що не є «колесом економічного зростання»?

- а) структура виробництва;
- б) кількість та якість природних ресурсів;
- в) кількість та якість трудових ресурсів;
- г) обсяг капіталу країни;
- д) технологія.

5. Що не є аргументом прихильників економічного зростання?

- а) економічне зростання є єдиним шляхом до підвищення життєвого рівня населення;
- б) економічне зростання сприяє покращенню якості життя;
- в) економічне зростання дає змогу нації зберігати державну незалежність;
- г) економічне зростання полегшує розв'язання проблеми обмеженості ресурсів;
- д) економічне зростання забезпечує пряму залежність між збільшенням кількості товарів та послуг і оздоровленням довкілля.

6. Модель Солоу не припускає, що:

- а) обсяг національного доходу є постійним;
- б) віддача від масштабу є постійною;
- в) граничні продукти праці і капіталу є спадними;
- г) обсяг національного продукту залежить від капіталу, праці й технології;

д) споживання залежить лише від доходу.

7. За основу зростання в моделі Солоу приймається:

- а) зростання продукту;
- б) зростання рівня цін;
- в) зростання зайнятості;
- г) зростання продуктивності праці;
- д) усі відповіді неправильні.

8. Найбільш суттєва причина економічного зростання у розвинених країнах:

- а) зростання кваліфікації робочої сили;
- б) збільшення обсягу капіталу, що застосовується;
- в) технологічні зміни у виробництві;
- г) реалізація грошово-кредитної та фіскальної політики, яка сприяє економічному зростанню;
- д) зростання зайнятості.

9. Неокейнсіанська модель економічного зростання базується на:

- а) моделі AD-AS;
- б) моделі взаємодії мультиплікатора і акселератора;
- в) моделі Солоу;
- г) моделі IS-LM;
- д) усі відповіді неправильні.

10. В економіці, яка характеризується повною зайнятістю, високі темпи економічного зростання вимагають:

- а) зниження норми заощаджень та інвестицій;
- б) низької норми заощаджень та високої норми інвестицій;
- в) високої норми заощаджень і низької норми інвестицій;
- г) високої норми заощаджень і високої норми інвестицій;
- д) немає правильної відповіді.

11. Якщо національна економіка перебуває у стаціонарному стані, то, згідно з моделлю Солоу, рівень заощаджень не визначає:

- а) обсяг продукту на працівника;
- б) капітал на працівника;
- в) споживання на працівника;
- г) приріст продукту на працівника;
- д) інвестиції на працівника.

12. У національній економіці будь-якої країни обсяг капіталу на працівника:

- а) менший, ніж за Золотим правилом;
- б) більший, ніж за Золотим правилом;
- в) відповідає Золотому правилу;
- г) усі відповіді неправильні.

13. Яка закономірність не простежувалася в економічному зростанні розвинених країн у ХХ ст.?

- а) підвищення продуктивності праці;
- б) підвищення капіталомісткості продукції;
- в) зростання реальної заробітної плати;
- г) збільшення частки капіталу в національному доході;
- д) підвищення капіталоозброєності праці.

14. До факторів пропозиції не відноситься:

- а) кількість і якість трудових ресурсів;
- б) структура виробництва;
- в) обсяг капіталу країни;
- г) кількість і якість природних ресурсів;
- д) технологія.

15. За основу зростання в моделі Солоу приймається:

- а) зростання продуктивності праці;
- б) зростання обсягу виробництва;
- в) зростання рівня цін;
- г) зростання зайнятості.

16. Для розширення виробничого потенціалу країни необхідно, щоб:

- а) чистий продукт перевищував національний дохід;
- б) чисті інвестиції перевищували величину амортизації;
- в) національний дохід перевищував обсяги споживчих витрат домогосподарств;
- г) ВВП перевищував чистий продукт на величину амортизації.

17. Стаціонарний обсяг капіталу відповідає Золотому правилу за:

- а) найвищого рівня заощаджень;
- б) найвищого рівня доходу;
- в) найвищого рівня споживання;
- г) найнижчого рівня амортизації;
- д) усі відповіді неправильні.

18. Згідно з Золотим правилом, граничний продукт капіталу дорівнює:

- а) реальній процентній ставці;
- б) нормі амортизації;
- в) темпу інфляції;
- г) рівню заощаджень;
- д) граничному продукту праці.

Завдання 13.4 .

Розв'яжіть задачі

Приклади розв'язання задач

Задача 1.

Реальний ВВП країни у 2023 році становив 100 млрд. грн., а у 2024 році – 120 млрд. грн. Населення країни зросло з 40 млн. осіб у 2023 році до 41 млн. осіб у 2024 році.

Визначити:

1. Темп зростання ВВП країни.
2. Темп зростання ВВП на душу населення.

Розв'язок:

Темп зростання ВВП дорівнює:

$$(120-100):100=0,2 \text{ або } 20\%$$

ВВП на душу населення у 2023 році дорівнював:

$$100: 40 = 2,5 \text{ млн.грн./ особу}$$

ВВП на душу населення у 2024 році склав:

$$120: 41 = 2,927 \text{ млн. грн./ особу}$$

Темп зростання ВВП на душу населення обчислюється:

$$(2,927-2,5) : 2,5 = 0,17 \text{ або } 17 \%$$

Задача 2.

У Польщі відношення приросту капіталу до приросту продукції становить 3, а в Німеччині – 2,7. Гранична схильність до заощадження у Польщі - 0,2, а в Німеччині 0,25.

Використовуючи модель Домара-Харрода, **визначте** темпи економічного зростання в цих країнах.

Розв'язок:

Загальна формула Домара-Харрода для визначення темпів економічного зростання має вигляд:

$$\Delta Y: Y = \Delta MPS : k,$$

де *MPS* – схильність до заощадження; відношення приросту капіталу до приросту продукту, тобто до реального ВВП.

Звідси:

Темп економічного зростання у Польщі становить:

$$0,2 : 3 = 0,067 \text{ або } 6,7 \%$$

Темп економічного зростання у Німеччині становить:

$$0,25 : 0,27 = 0,093 \text{ або } 9,3 \%$$

Отже, темп економічного зростання у Німеччині у 1,38 рази вищий, ніж у Польщі.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача 3.

1. В національному господарстві ВВП збільшився від 857 млрд. грн. до 985 млрд. грн., тоді як ціни зросли на 10,2%. Визначить реальне економічне зростання.

Задача 4.

Припустимо, що єдиними компонентами сукупного попиту в країні є інвестиції та споживання. MPC дорівнює 0,8, капіталомісткість продукції – 2. У вихідному році ВВП країни становив 100 одиниць. Визначити, яким буде ВВП країни через три роки.

Задача 5.

4. В моделі закритої економіки без втручання держави обсяг заощаджень в *n*-му році (S_n) визначається за формулою $S_n = 0,3 Y_{n-1} - 160$. Щорічні автономні інвестиції складають 400 од. За цих умов встановлюється рівновага при $Y_{n-2} = 1600$ од. Визначити:

а) рівноважний Y_{n-1} (національний дохід);

б) темп зростання Y ;

в) Y в *n*-му році, якщо темп зростання не змінюється.

ТЕМА 14. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Мета заняття: формування у студентів ґрунтовних знань щодо світового господарства, відкритої і закритої економіки, глобалізації, міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації. Набуття практичних навичок визначення платіжного балансу, зовнішньоторгівельного сальдо, практичного застосування моделі Манделла-Флемінга.

Контрольні питання

1. Дайте визначення відкритої економіки. Який критерій лежить в основі її поділу на велику та малу відкрити економіку?
2. Назвіть передумови побудови моделі Манделла-Флемінга для малої відкритої економіки.
3. Які валютні системи ви знаєте? У чому полягає різниця між ними?
4. Дайте визначення паритету і валютному курсу.
5. Поясніть сутність теорій міжнародної торгівлі?
6. Які ви знаєте режими валютних курсів? Охарактеризуйте їх.
7. Які переваги та недоліки мають плаваючий та фіксований валютні курси?
8. Дайте визначення світового господарства. Охарактеризуйте його особливості на сучасному етапі.
9. Перерахуйте ознаки відкритості економіки.
10. Дайте визначення платіжного балансу. Охарактеризуйте його особливості.
11. Поясніть різницю між політикою протекціонізму та лібералізму.

Практичні завдання

Завдання 14.1.

Встановіть відповідність у вигляді комбінації букв і цифр

Терміни	Визначення (ознаки)
А. Світове господарство	1. Спеціалізація та кооперація певних

	країн у виробництві певних товарів та послуг з метою реалізації їх на зовнішньому ринку.
В. Відкрита економіка	2. Процес створення і поглиблення стійких зв'язків між підприємствами різних країн або окремими країнами
С. Закрита економіка	3. Країна має абсолютну перевагу у виробництві певного виду продукції за умов, якщо вона здатна її виробляти з меншими витратами ресурсів, ніж інші країни.
Д. Глобалізація	4. Кожна країна повинна спеціалізуватися на виробництві тих товарів, які мають нижчу відносну ціну порівняно з іншими країнами.
Е. Міжнародний поділ праці	5. Сукупність національних економік, взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою на основі міжнародного поділу праці.
Ф. Інтернаціоналізація	6. Економіка, яка бере участь в економічних відносинах між країнами
Г. Теорія абсолютних переваг	7. Економіка, усі товари якої виробляються і продаються всередині країни.
Н. Теорія порівняльних переваг	8. Процес обміну товарами, послугами, капіталом та робочою силою, що виходить за межі державних кордонів і з 60-х років ХХ ст. набуває форми перетворення національних економік у єдиний простір
І. Теорія Гекшера-Оліна	9. Політика захисту вітчизняного виробника від іноземних конкурентів.
Ж. Теорія конкурентоспроможності	10. Відкрита зовнішньоторговельна політика без торговельних бар'єрів.
К. Функціонально платіжний баланс	11. Національна економіка, якій притаманні такі ознаки: незначна частка у світовому експорті та імпорті; обмежений вплив на світовий ринок; значна залежність національної відсоткової ставки від світових відсоткових ставок.
Л. Фінансові потоки	12. Національна економіка, експорт та

	імпорт якої становлять значну частину відповідних світових показників
М. Реальні потоки	13. Перевищення валютних надходжень від експорту над витратами валюти від імпорту.
Н. Баланс автономних операцій	14. Перевищення валютних витрат на імпорт над валютними надходженнями від експорту.
О. Неавтономні операції	15. Державна політика, яка впливає на обсяги зовнішньої торгівлі через податки, субсидії та обмеження на експорт та імпорт.
Р. Сальдо платіжного Балансу	16. Рух товарів, послуг, матеріальних або інших нефінансових активів.
Q. Активне сальдо платіжного балансу	17. Операції, які здійснюються суб'єктами приватної економіки без участі держави.
R. Дефіцитне сальдо платіжного балансу.	18. Операції, що пов'язані з резервними активами і здійснюються державою.
S. Торговельна політика 16	19. Країни (кредитом та дебетом), де експорт зараховується зі знаком «+» (кредит), імпорт із знаком «-» (дебет).
T. Протекціонізм	20. Кожна країна прагне спеціалізувати свій експорт на тих товарах, для виготовлення яких вона має достатню кількість дешевих факторів виробництва.
U. Лібералізм	21. Участь країни у міжнародній торгівлі визначається рівнем конкурентоспроможності її підприємств на відповідних світових ринках, які залежать від чотирьох чинників.
V. Мала відкрита економіка	22. Макроекономічна модель, яка охоплює сукупність економічних операцій певної країни з іншими країнами.
W. Велика відкрита Економіка	23. Рух вимог та зобов'язань, що виникають у зв'язку з рухом реальних цінностей.
X. Прямі інвестиції	24. Різниця між доходами, отриманими резидентами країни за кордоном, і доходами, які виплачені у країні

	нерезидентам.
Y. Портфельні інвестиції	25. Такі інвестиції, коли іноземний інвестор володіє десятима і більше відсотками звичайних акцій акціонерного товариства.
Z. Чистий зовнішній дохід	26. Такі інвестиції, коли іноземний інвестор володіє менш ніж 10% акціонерного капіталу, а також облігаціями та іншими цінними паперами держави та корпорацій.

Завдання 14.2.

Визначте, правильні чи неправильні наступні твердження:

1. Характерною рисою світового господарства є процес активного переміщення факторів виробництва через кордони.
2. Характерною рисою відкритості економіки для великих країн є відношення зовнішньоторговельного обороту на душу населення у розмірі 55–70%.
3. Процеси глобалізації набувають постійних й неухильних форм з 60-х років ХХ ст.
4. Головним критерієм рівня економічного розвитку країни є розмір ВВП на душу населення.
5. Існують дві основні форми міжнародного поділу праці.
6. Засади теорії міжнародної торгівлі були сформульовані М. Портером.
7. Теорія абсолютних переваг розроблена Е. Хекшером і Б. Оліном.
8. В Україні відповідальність за складання платіжного балансу покладено на Національний банк України.
9. Складання платіжного балансу є обов'язковою вимогою для всіх країн – членів Міжнародного валютного фонду (МВФ).
10. Платіжний баланс не завжди є рівноважним.
11. Кожна країна прагне до нульового сальдо платіжного балансу.

12. Управління платіжним балансом національної економіки знаходить своє відображення в реалізації зовнішньоекономічної політики держави.

13. Негативними наслідками лібералізму є відсутність захисту від демпінгу іноземних виробників.

14. У закритій економіці ВВП та ВНП є тотожними.

15. У відкритій економіці ВВП та ВНП є тотожними.

16. Коли країна перебуває в умовах дефляційного розриву, то зростання чистого експорту чинить негативний вплив на макроекономічне становище національної економіки.

17. Рівновага товарного, грошового та зовнішнього ринків для відкритої економіки в найбільш загальному вигляді була описана моделлю Манделла-Флемінга.

18. Модель Манделла-Флемінга розроблена у 40-х роках ХХ ст.

19. Під «малою» мають на увазі економіку, яка має невелику частку світового ринку і практично не має впливу на світову ставку проценту.

20. Світова відсоткова ставка в моделі Манделла-Флемінга визначається зовнішніми факторами і не залежить від малої відкритої економіки.

Завдання 14.3.

Визначте одну правильну відповідь

1. Скільки існує форм міжнародного поділу праці?

- а) одна: загальна;
- б) дві: загальна, часткова;
- в) три: загальна, часткова, одинична;
- г) дві: часткова, одинична;
- д) одна: одинична.

2. Міжнародна кооперація не передбачає:

- а) спільну розробку науково-технічних проблем;
- б) обмін науково-технічною інформацією;
- в) продаж і купівлю ліцензій, ноу-хау;
- г) укладання угод щодо ціни реалізації;
- д) обмін вченими.

3. Теорія абсолютних переваг запропонована:

- а) А. Смітом;
- б) Д. Рікардо;
- в) Е. Хекшером і Б. Оліном;
- г) М. Портером;
- д) В. Леонтєєвим.

4. Теорія порівняльних переваг запропонована:

- а) А. Смітом;
- б) Д. Рікардо;
- в) Е. Хекшером і Б. Оліном;
- г) М. Портером;
- д) В. Леонтєєвим.

5. Теорія конкурентоспроможності запропонована:

- а) А. Смітом
- б) Д. Рікардо
- в) Е. Хекшером і Б. Оліном
- г) М. Портером.
- д) В. Леонтєєвим.

6. Яка установа складає платіжний баланс в Україні?

- а) Адміністрація Президента;
- б) Кабінет Міністрів;
- в) Національний банк;
- г) міністерство фінансів;
- д) міністерство інфраструктури.

7. До елементів структури платіжного балансу не відноситься...

- а) торговельний баланс;
- б) платіжні надходження за послуги;
- в) грошові потоки, пов'язані з рухом капіталу;
- г) доходи приватних осіб;
- д) грошові перекази приватних осіб, громадських організацій, державних установ.

8. Зовнішньоторговельне сальдо це:

- а) обсяги торгових операцій;
- б) платіжні надходження за товари;
- в) грошові потоки, пов'язані з рухом капіталу;
- г) витрати приватних осіб на купівлю іноземних товарів;
- д) різниця між експортом та імпортом.

9. В основі моделі Манделли-Флемінга лежить припущення про:

- а) недостатність інвестицій;
- б) абсолютну мобільність капіталу;
- в) повільний рух грошових потоків;
- г) повну закритість економіки;
- д) високі темпи інфляції.

10. Які ознаки не є ознаками відкритої економіки?

- а) рівень продуктивності праці;
- б) обсяг зовнішньоторговельного обороту на душу населення;
- в) частка зовнішнього торговельного обороту в загальному обсязі виробництва;
- г) частка експорту в загальному обсязі виробництва;
- д) частка імпорту в загальному обсязі споживання.

11. Не відносяться до тенденцій глобалізації економіки:

- а) формування світового економічного простору у зв'язку з переходом більшості країн до ринкової економіки;
- б) розвиток міжнародного поділу праці, що враховує природні, економічні та соціальні фактори країни;
- в) створення інфраструктури світового масштабу;
- г) підвищення якості життя населення;
- д) зростання матеріальної зацікавленості в постійному економічному співробітництві між країнами.

12. Не відноситься до ознак класифікації країн, що входять до світового господарства, наступна ознака:

- а) рівень економічного розвитку;
- б) стадія розвитку економіки;
- в) ступінь інтеграції у світове господарство;
- г) рівень кооперації виробництва.

13. Не відносяться до міжнародних економічних організацій:

- а) ЮНЕСКО;
- б) МВФ;
- в) МБРР;
- г) СОТ.

14. Який фактор не впливає на поглиблення міжнародного поділу праці?

- а) рівень кооперації виробництва;
- б) дефіцит ресурсів;

в) можливість знизити витрати виробництва за рахунок дешевої робочої сили;

г) загострення конкурентної боротьби на внутрішньому ринку;

д) організація виробництва товарів за кордоном.

15. Переваги країни у міжнародній торгівлі за рахунок забезпеченості факторами виробництва розглядаються у теорії:

а) А. Сміта;

б) Д. Рікардо;

в) Е. Хекшера і Б. Оліна;

г) М. Портера;

д) В. Леонтєва.

16. Переваги країни у міжнародній торгівлі за рахунок відносно нижчої ціни порівняно з іншими країнами розглядаються у теорії:

а) А. Сміта;

б) Д. Рікардо;

в) Е. Хекшера і Б. Оліна;

г) М. Портера;

д) В. Леонтєва.

17. Переваги країни у міжнародній торгівлі за рахунок менших витрат ресурсів порівняно з іншими країнами розглядаються у теорії:

а) А. Сміта;

б) Д. Рікардо;

в) Е. Хекшера і Б. Оліна;

г) М. Портера;

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ

1. Теорія довгих хвиль Кондратьєва.

2. Програма Маршала для відновлення економіки Європи.

3. Йозеф Шумпетер та його погляд на економічні хвилі розвитку суспільства.

4. "Новий курс" Франкліна Рузвельта як вихід з глобальної економічної кризи.

5. Натуральне господарство та товарне виробництво. Товар та його складові.

6. Криві байдужості та їх властивості.

7. Історичні передумови виникнення кейнсіанства.
8. Теоретична система та економічна програма Дж. М. Кейнса.
9. Нобелівський лауреат в сфері економіки В.В. Леонт'єв.
10. Внесок лауреата Нобелівської премії з економіки Саймона Кузнеця в розвиток емпіричної економіки.
11. Економічне вчення Дж. Б. Кларка
12. Сутність нагромадження та його фактори.
13. Інтенсивне відтворення та економічне зростання.
14. Розширене відтворення і проблеми екології.
15. Національне багатство України, його структура та особливості.
16. Проблеми розвитку науково-технічного потенціалу України.
17. Моделі кругообігу в різних економічних теоріях.
18. Валовий внутрішній продукт як основа національної економіки.
19. Науково-технічний прогрес як фактор інтенсивного відтворення.
20. Місце показників «індекс людського розвитку» та «індекс економічної свободи» в макроекономічному дослідженні.
21. Проблема нерівності доходів в ринковій економіці.
22. Інфляція і політика регулювання доходів в розвинених країнах.
23. Інвестиції та їхня роль у розвитку національної економіки
24. Інвестиційна політика в системі державного регулювання економіки
25. Проблема оптимізації та економічна рівновага.
26. Держава як суб'єкт макроекономічного регулювання.
27. Стабілізаційна політика держави в умовах «перегрітої» економіки.
28. Безробіття як форма макроекономічної нестабільності.
29. Взаємозв'язок циклічного розвитку економіки та безробіття.
30. Моделі ринку праці (на прикладі окремих країн).
31. Аналіз концепцій зайнятості населення.
32. Ринок праці в Україні, його особливості.
33. Сучасні аспекти міграції робочої сили.
34. Проблеми формування людського капіталу в світі та в Україні.
35. Інфляція як форма прояву макроекономічної нестабільності.

36. Монетарна теорія інфляції.
37. Кейнсіанська концепція антиінфляційної політики.
38. Інфляційні очікування в економіці.
39. Досвід розвинених країн у боротьбі з інфляцією.
40. Сучасний стан та чинники інфляційних процесів в Україні.
41. Роль фіскальної політики в державному регулюванні економіки.
42. Еволюція типів і видів податків.
43. Концепції балансування державного бюджету.
44. Бюджетна система України – проблеми і перспективи.
45. Державний борг України та його вплив на економіку.
46. Особливості формування банківської системи в Україні.
47. Небанківські фінансово-кредитні інститути, їхня роль у формуванні конкурентних фінансових систем.
48. Страховий ринок – його сутність та форми.
49. Монетарна політика в Україні.
50. Економічне зростання і проблеми екології
51. Економічне зростання і соціальна політика держави.
52. Економічне зростання і проблеми сталого розвитку.
53. Посткейнсіанські моделі економічного зростання.
54. Модель економічного зростання Р. Солоу.
55. Економічне зростання і проблеми розвитку регіонів України.
56. Світове господарство: основні тренди і умови розвитку.
57. Концепції регулювання платіжного балансу і валютного курсу.
58. Аналіз платіжного балансу України.
59. Україна і економічні центри світового господарства.
60. Інтеграція України в світове господарство – проблеми і перспективи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Аналітика та прогнозування соціально-економічних процесів і податкових надходжень: монографія ; [Паянок Т.М., Лаговський В.В., Красівський В.М. та ін.]. К.: ЦП «Компринт», 2019. 426
2. Економіка підприємства : практикум для студентів усіх спеціальностей першого (бакалаврського) рівня. Уклад. Л. М. Бондаренко, М. В. Горобинська. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 66 с.
3. Корсікова, Н.М. Макроекономіка: навчальний посібник для ст-ів ВНЗ / Н М Корсікова. — Львів : Магнолія-2006, 2019. — 240 с.: іл.
4. Кулішов, В.В. Макроекономіка: основи теорії і практикум: навчальний посібник/В.В. Кулішов. — 3-е видання. — Львів: Магнолія 2006, 2019. — 254 с.
5. Макроекономіка : підручник / О.М. Козакова, Е.М. Забарна. — Херсон : Олді-плюс, 2019. — 428 с.
6. Макроекономіка: учебник / В.Д. Базилевич, Е.С. Базилевич, Л.А. Баластрик; под ред. В.Д. Базилевича: Киев. нац. ун-т им.Т. Шевченка.– Киев:Знання, 2015. – 694 с.
7. Макроекономіка: базовий курс [Електронний ресурс] : навч. посіб. / [проф. І.Й. Малий, проф. І.Ф. Радіонова, доц. Т.Ф. Куценко, доц. Н.В. Федірко та ін.] — К. : КНЕУ, 2016. — 254 с.
8. Нісфоян С.С. Управління витратами на утримання і розвиток персоналу підприємств : [монографія] ; С.С. Нісфоян. Кропивницький: Видавець Лисенко В.Ф., 2020. 268 с.
9. Оверченко В. І., Мажак З.М., Софій М.І. Мікроекономіка: навчальний посібник./ за наук. ред.О.Л. Ануфрієвої.– Івано-Франківськ - «ЛілеяНВ».– 2015.– 348 с.
10. Основи бізнесу: навчальний посібник / Добрава Н.В., Осипова М.М. – Одеса: Бондаренко М. О., 2018. – 305 с.
11. Солонінко К.С. Макроекономіка: навч.-метод. посібник. – К.: «Центр навчальної літератури». – 2019. – 200 с.

Допоміжна

1. Алла Ханенко Зовнішньоекономічна діяльність України в контексті впливу на середовище діяльності вітчизняного бізнесу. Минуле і сьогодні // International scientific journal «Grail of Science» No59 (December, 2025) с. 420-434

<https://doi.org/10.36074/grail-of-science.12.12.2025.047>

2. Tkachenko A. M. , **Khanenko A. V.** Problems and trends in the development of small and medium-sized enterprises in Ukraine // Економічний вісник Державного вищого навчального закладу «Український державний хіміко-технологічний університет», 2023, № 2, С. 158-166 <http://ek-visnik.dp.ua/wp-content/uploads/pdf/2023-2/Tkachenko.pdf>

3. Khanenko A.V. Foreign economic relations of Ukraine as a priority environment for the functioning of domestic business during the war // Економічний вісник Державного вищого навчального закладу «Український державний хіміко-технологічний університет», 2025, № 2, С. 259-266

DOI: 10.32434/2415-3974-2025-22-2-259-266

4. Середовище функціонування бізнесу: Навчальний посібник / Ткаченко А. М., **Ханенко А. В.**, Бугрім О. Ю. – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка». 2022. – 169 с.

<https://eir.zp.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c5bff861-9147-471e-a3bc-1d22b8e0bbe8/content>

5. Білецька, Л.В. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка) : підручник для ст-тів ВНЗ / Л.В. Білецька, О.В. Білецький, В.І.Савіч. — К. : Центр учбової літератури, 2017. — 664 с.

6. Економіка та організація підприємницької діяльності: навч. посіб / Загаг. ред. д.е.н. Н. В. Сментини. – К: ФОП Гуляєва В.М, 2019. – 320с.

7. Вступ до ринкової економіки трансформаційного типу : навчальний посібник (конспект лекцій) / В.І. Захарченко, М.М. Меркулов, Л.М. Сорока. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. – 184 с.

8. Кравчук Ю.Б. Мікроекономіка: Навчальний посібник. - Харків, ХНУВС, 2016. - 133 с.

9. Макроекономіка: навч. посіб./ за заг. ред. М.І. Макаренка: М.І. Макаренко, Т.О. Семененко, Д.В. Олексіч. – К.: «Центр учбової літератури» - 2014. – 2016 с.

10. Мікроекономіка: підручник / А.П. Наливайко, Л.А. Азьмук, П.Г. Банщиков та ін.- К.: КНЕУ, 2011. – 446 с.

11. Міжнародна макроекономіка. Навч. посібник. Видання 3-тє перероб. та доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2011. – 364 с.

12. Нісфоян С.С. Управління витратами на утримання і розвиток персоналу підприємств : [монографія] ; С.С. Нісфоян. Кропивницький: Видавець Лисенко В.Ф., 2020. 268 с.

13. Семернікова І. О., Мешкова-Кравченко Н. В. Економіка підприємства [Текст] : навч. посібник. Херсон : Олді-плюс, 2019. 312 с.

14. Формування бізнес-середовища України в умовах інституційних трансформацій : монографія / Мар'яна Іванівна Мельник. – Львів : ІРД НАН України, 2012. – 568 с.

14. Інформаційні ресурси

1. Державна служба статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Міжнародний центр перспективних досліджень:
<http://icps.com.ua/>

3. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України: <https://niss.gov.ua/>

15. Інтернет-джерела

<http://portal.rada.gov.ua/> – Верховна Рада України

<http://www.ukrstat.gov.ua/> - Державна служба статистики України

<http://www.minfin.gov.ua/> – Міністерство фінансів України

<https://www.me.gov.ua/> - Міністерство економіки

<https://www.kmu.gov.ua/> - Кабінет міністрів України